SEZAİ KARAKOÇ

# ÇAĞ VE İLHAM
## I
## METAFİZİK GERİLİM ŞARTI

7. baskı

DİRİLİŞ YAYINLARI

# ÇAĞ VE İLHAM I
## METAFİZİK GERİLİM ŞARTI

# YAZARIN ÖBÜR ESERLERİ

## (DİRİLİŞ YAYINLARI'ndan)

**ŞİİR:**

| | |
|---|---|
| ŞİİRLER I | Monna Rosa |
| ŞİİRLER II | Şahdamar/Körfez/Sesler |
| ŞİİRLER III | Hızırla Kırk Saat |
| ŞİİRLER IV | Taha'nın Kitabı/Gül Muştusu |
| ŞİİRLER V | Zamana Adanmış Sözler |
| ŞİİRLER VI | Ayinler/Çeşmeler |
| ŞİİRLER VII | Leylâ ile Mecnun |
| ŞİİRLER VIII | Ateş Dansı |
| ŞİİRLER IX | Alınyazısı Saati |

GÜN DOĞMADAN (Şiirlerin Toplu Basımı)

**HİKÂYE:**

| | |
|---|---|
| HİKÂYELER I | Meydan Ortaya Çıktığında |
| HİKÂYELER II | Portreler |

**PİYES:**

PİYESLER I • ARMAĞAN

**ÇEVİRİ ŞİİR:**

BATI ŞİİRLERİNDEN • İSLÂMIN ŞİİR ANITLARINDAN

**DÜŞÜNCE:**

RUHUN DİRİLİŞİ • KIYAMET AŞISI • ÇAĞ VE İLHAM II-III-IV• İSLÂM TOPLUMUNUN EKONOMİK STRÜKTÜRÜ • DİRİLİŞİN ÇEVRESİNDE • İSLÂM • İSLÂMIN DİRİLİŞİ • DİRİLİŞ NESLİNİN ÂMENTÜSÜ • İNSANLIĞIN DİRİLİŞİ • YİTİK CENNET • GÜNDÖNÜMÜ • MAKAMDA • DİRİLİŞ MUŞTUSU • DÜŞÜNCELER I-II • FİZİKÖTESİ AÇISINDAN UFUKLAR VE DAHA ÖTESİ I-II-III • YAPI TAŞLARI VE KADERİMİZİN ÇAĞRISI I-II • UNUTUŞ VE HATIRLAYIŞ • VAROLMA SAVAŞI • ÇAĞDAŞ BATI DÜŞÜNCESİNDEN • SAMANYOLUNDA ZİYAFET

**DENEME:**

EDEBİYAT YAZILARI I Medeniyetin Rüyası Rüyanın Medeniyeti Şiir
EDEBİYAT YAZILARI II Dişimizin Zarı
EDEBİYAT YAZILARI III Eğik Ehramlar

**İNCELEME:**

YUNUS EMRE • MEHMED ÂKİF • MEVLÂNA

**GÜNLÜK YAZILAR:**

FARKLAR • SÜTUN•SÛR • GÜN SAATİ

**SÖYLEYİŞLER:**

**röportaj:**

TARİHİN YOL AĞZINDA

**konferans:**

ÇIKIŞ YOLU I- Ülkemizin Geleceği
ÇIKIŞ YOLU II- Medeniyetimizin Dirilişi

**meydan konuşması:**

ÇIKIŞ YOLU III- Kutlu Millet Gerçeği

# SEZAİ KARAKOÇ

# ÇAĞ VE İLHAM
# I
## METAFİZİK GERİLİM ŞARTI

7. baskı

DİRİLİŞ YAYINLARI
P.K. 1279, Sirkeci - İstanbul. Nuruosmaniye Cd.
Derin Han, No: 8/1, 34410 Cağaloğlu - İstanbul
Posta Çeki No: 348155 Tel: (0212) 519 04 57
www.dirilisyayinlari.gen.tr

**Diriliş Yayını** : 3

Birinci Baskı : 1974
İkinci Baskı : 1977
Üçüncü Baskı : 1978
Dördüncü Baskı : 1980
Beşinci Baskı : 1987
Altıncı Baskı : 1999

**BU KİTAP**

Bu kitap, Ekim 1970'den Ocak 1971'e kadar, **Diriliş** dergisinde **Sezai Karakoç, Diriliş** ve **M.B.Y.** imzalarıyla yayınlanan yazılardan oluşmuştur.

**© Diriliş Yayınları.** BU KİTAP DAHİL BÜTÜN ESERLERİMİZİN TÜM YAYIN HAKLARI SAKLIDIR (Değerlendirme amacıyla yapılacak kısa alıntılar dışında, yazarın yazılı izni olmadan, hiçbir surette alınamaz, çoğaltılamaz, çevirisi yapılamaz, radyo, TV'lerde okunamaz, kaset ve CD'lere aktarılamaz, Internet dosyası açılamaz).

**Dizgi-İçdüzen:** hayalevi tasarım
**Baskı-Cilt:** Bayrak Matbaacılık San. ve Tic. Ltd. Şti.
Davutpaşa Cad. No: 14/2 Topkapı - İstanbul
İstanbul – Mart 2009

# ÇAĞ VE İLHAM

# I

## METAFİZİK GERİLİM ŞARTI

## KAYMAYAGÖRSÜN AYAĞI BİR TOPLUMUN...

Büyük bir toplum bir kere düşmeyegörsün; bir kere ayağı kaymayagörsün güngörmüş bir halkın. Ah, ne paniktir o! Ne yuvarlanıştır o başaşağı!

Küçük toplumların iniş ve çıkışları da küçüktür. Ama büyük toplumların çıkışları nasıl aklı aşan bir hız ve kalitede ise düşüşleri de çok defa sanılandan çok daha korkunç olmaktadır.

Evet, Mısır Medeniyetinin çöküşü, Mezopotamya ülkelerinin maddî bakımdan olduğu kadar ve daha çok mânevî alandaki çölleşmeleri, Grek Medeniyetinin sönüşü ve dev yapılı Roma sütunlarının devrilişi... Hep aynı sallantılar, şaşırtıcı alçalışlarla oldu.

Büyük ve uygar toplumların şuur alanı, küçük ve ilkel toplumlarınkine göre çok geniştir. Bir kere de bu şuur ve idrâk, düşüşe ve çöküşe, alçalış ve inişe kaptırmasın kendini... güç bitmiş, fakat etkilenme

ve duyarlık, engin bir ölçüde genişlemiş... Nasıl kendini derlesin toplasın o insanlar? Bu toplumlar, çok defa çözüm yokluğundan değil, çözüm bolluğundan batarlar. Aşırı yavaşlıkla azgın acele, korkunç vurdumduymazlıkla onmaz gözüyaşlılık böyle toplumlarda iç içedir.

Düşmanına karşı ne kadar hoşgörülüdür o toplum! Sanırsınız ki insanlığı evrensel barışa götürecek bir yeni insancılık çağının muştucusu olmakta. Oysa aynı zamanda ne kadar zalimdir kendinden olana, kendi içinden, kendi tarihinden gelene.

En küçük ve hurda, en akıl ermez adalet hesapları o toplumda yapılır. Ve yine aynı toplumda en büyük adalet cinayetleri hiç çekinilmeden ve sözde en aydın olan katlarınca gönülden ve alkışlanarak işlenir.

Görünüşte dışa karşı ne büyük dikkat, içe karşı ve doğru ne büyük körlük! Gerçekte ise dışa körükörüne teslim oluş, içe karşı da kıyasıya direniş ve dayatış.

Bir kere kaymayagörsün ayağı bir toplumun... Vatan hainliği, yurt aleyhine çalışma ülkücülük sayılır, öte yandan gerçek ülkücülük de gerilik ve yurt düşmanlığı.

Ölçüler bütün bütün kaybolmuştur âdeta bu toplumda. Toplumun yorgun omuzları bu yaralanmış şuurun duyarlığını taşıyamamaktadır. Her duygu kendini dışa vururken tersiyle ifade etmektedir. Onun için dostunun düşmanı, düşmanının hayranıdır o toplum artık.

İç tutukluk, toplumu samimilikten sahteliğe, kendine güvenden kendinden şüpheye, doğruluktan yalana, dosdoğru yürümekten şaşkınlığa itmiştir.

En büyük mazlûmlar da, en büyük zalimler de artık o toplumda kucak kucağadır kimi zaman, kimi zaman da bıçak kesimi ayrılmışlardır. Sözün en söylenmemesi gerekeni günübirlik dedikodu halini almış, en söylenmesi gerekeni de en büyük cezalarla yasaklanmıştır.

Buyruk ve yasak, suç ve ceza, inanç ve iş yer değiştirmişler, toplum tam bir kaos ve anarşi içine yuvarlanmıştır.

İslâmın en aydınlık dönemlerini yaşayan bir toplum sapmış olursa.. yani islâm deyimlerine göre toplum mürted olunca, yukarda tablosunu çizdiğimiz herhangi bir toplum düşüşünün düşünülebilecek en şiddetlisi ile cezalanacaktır İlâhî Kudret tarafından elbet.

Kişi mürted olursa, yani islâmı bırakıp da yanlış inanç ve varoluşların kucağına kendini atarsa, islâm toplumunun ona vereceği ceza belli olduğu gibi, o cezadan önce o kişinin kendini böyle bir düşüşle peşin cezalandırmış olduğu apaçıktır.

Ama toplum mürted olursa... İşte o vakit, toplama kim ceza verecektir?

Yoksa böyle bir toplum cezasız mı kalacaktır?

Hayır! Dünyada bir hardal tanesi kadar iyilik ve kötülük kaybolmaz. Bir zerre suç cezasız ve sevap armağansız kalmaz. Bu kural, ilâhî bir kanun oldu-

ğuna göre, yeri ve göğü dolduracak büyüklükte bir haksızlık ve suç olan, islâmdan dönme, caymanın en büyük cezadan kurtulmasına imkân yoktur. Toplum mürtedliğinin tepkisiz kalmasına ne gök ve ne yer razı olabilir.

Toplumun ayağı kayar. O kendini içinden çıkan kahramanların zaferi ile bu düşüşten kurtaramazsa önü uçurumdur. Uçurumların girdabında dönüp duracaktır artık o.

Toplum sapar. Sapkınlığının ilk, ateşten zakkum yemişlerini görür görmez kendini toplamazsa türlü toplumsal hastalıklar, kâbuslar ve hayaletler başına üşüşecek ve o böylece cezalanmış olacaktır. Bedenin cüzzamı, firengisi, kanseri vardır. Sapmış toplum ruh ve göğdesinin de cüzamı, firengisi, kanseri vardır. Taklit, toplum ruhunun firengisi, aşağılık duygusu toplum zihninin cüzamı, zengin düşünce hayatını yitiriş, toplum hayatının kanseridir.

Toplum azar. Şeytanın yardımcıları olan bir takım yalancı kahramanlar onu düzeltmek adına daha da azdırır, yoldan çıkarırlar. O kişiler putlaştırılır. Böylece toplum, en ilkel toplum, putatapan toplum haline gelir ki, bu, sapmış toplumun kendini kendi eliyle bilmeden cezalandırılmasının en keskin görüntüsüdür.

Demek ki, mürted bir toplumu Allah takdir ettiği tarih şartları ve sosyal kanunlar çerçevesinde cezalandırır. Mantığını tersine çevirir, gerçek bilgisinden ve hikmetten mahrum eder onu. Bir nevi baş aşağı gelecek şekilde onu mânen idâm etmiştir. Ar-

tık baş aşağı asılmış gibi olan o toplum akı kara, karayı ak görecektir. Huzurdan rahatsız olur o. En şiddetli rahatsızlıklarda da rahat aramaya kalkar, huzur bulmaya çalışır! Kendine sapkınlık yolunu öğütleyenleri izler. Kurtuluş yolunu gösterenleri de taşlar. Kendisine en kanlı vuruşları indiren, canının dostudur. Böylece o halkı Allah, daha dünyadayken cehennem hayatına mahkûm etmiştir. Ruhu bir cehennemde kavrulup durmaktadır mürted toplumun.

O toplum, dünyanın bütün insanları ve toplumlarınca hor görülür, küçümsenir. O ise tersine böyle hor bakan toplumlara yaltaklanır durur. Yaltaklandıkça küçümsenir. Küçümsendikçe daha çok yaltaklanır. Ne düşüştür o Yarabbi!

Yalnız Allah'a ve Allah yolunun erlerine karşı alçakgönüllü değildir. Hatta gururludur!

Ama bu gururu kafasının kısa zamanda kayalara çarpmasına sebeb olur olmasına. Yine de uyanmaz, uğranılan şiddetli cezayı göremez. Bu düşüşünü de Doğru Yoldan yeteri kadar ayrılmadığına bağlar! Ona göre suç, kendini eskiden yücelten uygarlıktadır. Kendinde değil de tarihin imtihanını başarıyla, yüzakıyla vermiş düşünceler, duygular ve davranışlardadır. Kendi tarihini dolduran şanlı anılardadır. Böyle bir toplum suçu, kenarda köşede tek tük, âdeta toplum dışı durumda kalmış doğru kişilerin omzuna yükler. Tanrı yolunu son izlerinden ve silik anılarından bile kurtulmak ister. Ve o kurtuluş adına, düzeltmek adına ne yapsa daha büyük bir sapmaya, düşüşe, şaşkınlığa uğrayacaktır. Böylece biz-

zat sapmanın kendisi, düşüşün kendisi cezayı da beraber getirmiş olmaktadır.

Evet, din, nasıl iyiliğin, mutluluğun, ilerlemenin ve yücelmenin tohumlarını beraberinde getiriyorsa, ondan çıkış ve uzlaşış demek olan mürtedlik ve kötülüğün, sapmanın, düşmenin, çürümenin, kısırlaşmanın ve kokmanın, yeri göğü leş kokusuyla korkutmanın iğrenç tohumlarını beraberinde getirmektedir.

Evet, ilâhî ölçü hiç şaşmadan ebedî olarak hükmünü yürütmektedir: bir toplum iyilikten, doğru yoldan ayrılmadıkça Allah da o toplumu doğru yoldan ayırmaz; ama bir toplum gün gibi açık gerçeği, islâmı, Kur'an yolunu bırakır da karanlıkların peşine takılırsa, yoldan çıkarsa, Allah da onun yolunu büsbütün karıştırır, onu büsbütün şaşırtır. Sanki o toplumdaki iyi, güzel ve doğru, bir rüzgârla silinmiştir. Güzel, doğru ve gerçek sesler kaybolmuş, çirkin, kötü ve yalan sesler ortalığı çınlatmaktadır.

En azından hür düşüncenin merkezi olması gereken üniversite, böyle bir toplumda köleleşme doktrinlerine dört elle sarılır; tutsaklığı özgürlük şarkıları gibi çağırır.

Böyle bir toplumda, tarih, hainleri kahraman, kahramanları da hain sayan bir şarlatanlık ve dalkavukluk edebiyatı olmuştur.

Böyle bir toplumda felsefe, inkâr hezeyanlarının, mantık yoksunluğunun zavallı hırıltılarıdır.

Böyle bir toplumda bilim, ezber ve taklitçilikle hafızaya yüklenmiş kör bir yığın aktarma bilgilerdir.

Böyle bir toplumda basın, ahlâksızlık propagandası, cehalet reklâmcılığı, kendi ülkesinin öz değerine hakaret, yabancı ve düşman kültürlerin salgıladığı kalitesizliğin ifrazat bataklığına saplanıp kalmaktadır. Böyle bir toplumda basın, şanlı dördüncü kuvvet değil, süflî beşinci koldur.

Böyle bir toplumda, edebiyatta ünlü kişiler, bir yeteneksizler ordusunu meydana getirirler.

Böyle bir toplumda aydın, halktan kopmuştur, halk aydından kopmuştur. Eski kültür yok edilmiş, yerine yeni bir kültür de konulamamıştır.

Toplum feragat ve aşk toplumu olmaktan çıkarılmış, küçük çıkarlar ağı haline getirilmiştir.

Deha çöplükte, küçük kurnazlık suyun başındadır.

Hiç kurtuluş ümidi yok mudur bu hale gelmiş bir topluluk için? Vardır. Ve o kurtarıcı, öz mayasını büsbütün yitirmeyen halkın içindedir.

Bu toplum nerede diyeceksiniz. Derim ki, gözünüzü yumup elinizi uzatınız, korkarım ona dokunacaksınız.

## İNSANIN ÇEVRESİNDE DÖNEN BİR ÇAĞ

Yirminci yüzyıl, insanın can havliyle kendini erimekten, eşya ve evren içinde kaybolmaktan kurtarma çırpınışlariyle doldu. Hiç bir yüzyılda insan bu kadar telâşlı olmadı, bu kadar acele etmedi. Bu kadar çekingen, bu kadar cesur, bu kadar dehşetli, bu kadar zalim ve bu kadar mazlum olmadı.

Yüzyılın ilk yirmi yılı içinde komünizm, Rusya'ya sessiz sedasız yerleşti. Başkalarınca rahatsız edilmeden kuzey soğuğunun içinde yuvalandı. Birinci Cihan Savaşı, dünyanın, eski dünyanın bitişiydi. Âdeta kıyametten bir örnekti. Ve nihayet toprak da en çetin öç ve zulûm yemişini, komünizmi doğurmuştu.

Aslında Birinci Cihan Savaşı'na kadar iki Asya ve iki Avrupa vardı. Bu Asyalardan biri geçmişten bir devlet gücü ve medeniyet yapısı olarak gelen, Asya'nın yeni çağlardaki ifadesi olan ve Rönesans

Avrupa'sının karşısında duran, gerilerdeki öbür Asya'yı savunan, Avrupa'yla sürekli olarak çatışma ve savaş halinde bulunan bir Asya. Öbürü ise, ta eski çağların karanlığına çekilmiş, eski ölümünü sürekli olarak yaşayan, sürekli olarak ateşten küle dönüşen, kimi kez fosfor gibi parlayan, davet eden, fakat yakalanamıyan, rüya ve sefalet, küf ve ayna, düşüş ve yüceliş iç içe bir sessizliği yaşayan ve sessizliğini büyüten bir Asya. Devletimiz, Osmanlı Devleti, Asya adına Avrupa'yı yüzyıllarca göğüsliyerek Hind ve Çin gibi eski çağların hüznünü yaşamayı kendisine bir hayat stili yapan ülkelerin Asya'sına olduğu gibi kalabilme imkânını sağladı. Bir nevi bu eski ve dalgın Asya, yeni ve yiğit Asya'yı öne sürerek kendi karanlığına çekilmenin kurnazlığını becermişti. Bu asya ikiliğine bir Avrupa ikiliği denk düşmekteydi. Ortaçağdan gelip hâlâ ayakta duran ve görünüşüyle büyük kuruluşlar olan İmparatorluk ve Papalık Avrupa'sı. Bir de içten içe, bir dinamit fitilinin gelişmesi gibi ilerleyen taze kuvvetler, Rönesans enerjileri.

Birinci Cihan Savaşı'ndan bir Asya ve bir Avrupa çöktü: bir Asya ve bir Avrupa kaldı. Çöken, Asya'nın yeni kuvvetleriyle Avrupa'nın eski kuruluşları. Kalan da en yeni Avrupa ile en eski Asya idi. Dıştan koruyan eski zar çatladı ve Rönesanstan bu yana hep ortaya çıkmakta olan yeni Avrupa çırılçıplak çağın karşısına çıktı. Asya'nın da büyük devlet kudreti ortadan çekildi, yığınların, kitlelerin Asya'sı ortaya çıktı, daha doğrusu ürpere ürpere, homurdana homurdana ortaya çıkma zorunda kaldı. Bu eski Asya'yla yeni Avrupa arasında birinden birine mal

edilmesi güç bir geçiş özelliğini taşıyan Rusya ise, hem yıkılışa, hem kuruluşa sahne oldu ve gelenekleşmiş rivayetteki katırın yavru doğurması cinsinden kıyamet belirtisi marksizmin uygulanışıyla çarlık olarak ölüp komünizm olarak dirildi.

Birinci Cihan Savaşı'yla böylece Asya'da kuvvetli kişilerin doğması ve ülkelere düzen getirmesi geleneği sona eriyor, yani fert geri plana itiliyor, kitle doğuyordu. Kitle düzeni geliyordu. Kitlelerin sürükleyişi, kitle şuuraltlarının buyruğu söz konusuydu artık. Avrupa'da ise tarihî son kalıntılar da temizleniyor, insan kendini büsbütün tabiatın ifratlarına koyuveriyordu.

Avrupa'nın bu doğal güce tapınmasından faşizm doğdu. Bir nevi, faşizm, Avrupa'da ferdî gücün mitleştirilmesi demekti. Fakat eşya kültü insan mitini yendi. Bir eşya dini olan, eşyaya tapınma ve onun içinde kaybolma demek olan kapitalizm, insana tapınma yolunu açan faşizmi ortadan kaldırdı. İşte bu, İkinci Cihan Harbi'nin bir açıdan izahını verir bize.

İkinci Cihan Savaşı, Birinci Cihan Savaşı'ndan sonra ortaya çıkmış ve güvenlik tedbirleri alınmamış taze kuvvetlerin birbiriyle çatışmasından ibaretti. Bütün yeni güçler Birinci Cihan Savaşı'ndan sonra gelişmek ve büyümek imkânına ermişlerdi. Kendilerini sınırlayan bir üst güç de yoktu. Savaş, bu büyümelerin karşılaştığı anda oldu. Komünizm daha doğuş yıllarını yaşadığı için belli belirsiz hüviyetiyle faşizm ve kapitalizmle ayrı ayrı çatışacakken geleneksel Rus politikası sayesinde birini ortadan kaldırmak hesabına öbürüyle anlaşma yoluna gitti. Anlaş-

ma işini ilkin faşizmle deneyen komünizm kısa zamanda bu kararından döndü ve kapitalizmle anlaştı. Faşizm mahvoldu. Aslında komünizmin yapısında hem faşizmdeki insan, lider kültü, hem kapitalizmdeki eşya kültü yeralmıştı. Bunun için usta bir politika onu her iki sistemle de geçici anlaşmaya vardırabilirdi. Kapitalizm ve komünizmde, eşya kültü insan kültünden önce geliyordu. İnsan kültü de bu eşya kültüne bağlıydı. Halbuki faşizm de eşya kültü insan kültüne bağlıydı. Bu fark, komünizmle kapitalizmin faşizme karşı birleşmelerini açıklıyabilir.

Bu nokta üzerinde biraz daha duralım. Çünkü bu nokta çağımızın insan anlayışının çektiği çileyi göstermektedir. Faşistlerdeki liderlere hayranlık ve çılgınca bağlılık bir tesadüf değildi ve doktrinin temelini bu teşkil ediyordu. Halklar, geçmişteki millî destanlarını böylece şimdiki zamana taşıyorlar, gelecek zamana da taşımak istiyorlardı. Liderler, milleti özetleyen sembollerdi. Kapitalizm ve komünizmde ise eşyaya tapınma esas olduğundan, birinde mülkiyet hakkı ile, öbüründe de yöneticilik yetkisiyle eşyayı buyruğunda bulunduranlar kitlelere boyun eğdiriyorlardı. Zamanla faşizmin ortadan kalkmasından sonra onun yerini komünizm aldı. Çin komünizminde liderlere tapınma eşyaya tapınmayla eşit değer kazandı... bunları birbirinden ayırmak güçleşti. Şüphesiz, komünist ideoloji henüz değişme içindedir. Kapitalizm kadar kesin ve keskin bir karakter kazanmamıştır. Onun için bu insan ve eşya kültü karışımının sonu henüz kesinlikle alınmış değildir. Mümkündür ki, eski Asya'nın yerinden kıpırdan-

ması demek olan Çin ile Asya ve Avrupa karışımı olan Rusya arasında doktrin farkı gittikçe büyüsün. Biri eşya kültü bakımından kapitalizme benzesin, öbürü de insan kültü bakımından faşizme.

İkinci Cihan Savaşı, gelişmiş teknik yüzünden bir Avrupa savaşı olma durumunu aştı. Öbür kıt'aların uyanmasına sebep oldu. Asya ve Afrika, Okyanus Dünyası yavaş yavaş içe kapanıklıktan kurtulmaya ve dışa dönmeye başladılar. Harpten sonra komünizmle kapitalizm karşı karşıya geldi. Avrupa eski önemini yitirmenin buhranlarıyla çalkalandı.

Şimdi bakalım, siyaset ve tarih sahnesine tekrar çıkmaya çalışan bu eski Asya ve ilkellikten kurtulma savaşını veren yeni Afrika insanoğlunun çilesine neler ekleyecek? Dünya artık Avrupa'nın hâkim olduğu bir dünya olmaktan çıkacak mı? Amerika ve Rusya bugünkü etkilerini koruyabilecekler mi? Dünya bütünüyle bir yeniliğe ve değişikliğe gitmekte midir? Doğan yeni bir dünya, lider miti ve eşya kültü dışında insanoğluna yeni bir aşk ve inanç getirecek mi? Birinci Cihan Savaşı'nda ortadan kalkması gerekirken bir takım zorlamalarla henüz sürvivans halinde olan Papalık yaşayabilecek mi? Hıristiyanlığın Hazreti İsa'nın tanrılığı iddiasını artık hiçbir şekilde muhafaza etmesine imkân olmadığına göre büsbütün batacak mı, yoksa yeni reformlara gebe mi? Eski dünya ile yeni dünya ve eski uygarlıkla yeni teknik arasında en önemli yeri tuttuğuna şüphe olmayan islâm ülkeleri ve medeniyeti yeni bir canlanma gösterecek mi, yoksa büsbütün düşmanlarının kurbanı olmakta devam mı edecek? Çağımızın soruları bunlar-

dır ve bu soruların cevapları geleceğin portresini çizecek en önemli faktörler olacaktır.

*
* *

Amerika, kendi kabuğundan çıkıp da dünyanın dört bucağıyla ilgilenmeğe başlayınca, demokrasi, Amerikan yurttaşını yoğuran bu duygu ve düşünce özü kendisine yetmemeğe başladı. Amerika'nın kuruluşuna, büyüyüp gelişmesine sebep olan prensipler, hele İkinci Cihan Savaşı'ndan sonra iyice büzülmeye, küçülmeye yüz tuttu. Zencilerin başkaldırışı Amerika'nın insan görüşünü sarsıyor, yeni bir insan anlayış ve kavrayışına ulaşma gereği iyice beliriyordu. Özgürlüğün ve hakların klasik anlaşılış şekliyle yetinmek isteyenlerle onu genişletmek ve yeni standartlara ulaştırmak isteyenler arasında gizli açık bir savaş başlamıştır. Amerika bu savaşta başkan kurban verecek kadar derin bir bunalımın içine düşmüştür. Bunalım onu içine doğru çekmektedir. Asya'yla, eski dünya ve kültürlerle temas kurdukça, şimdiye kadarki romantik güvenliğinden eser kalmaması ve derin şüpheler içinde bocalaması pek mümkündür. Bu düşünce ve kaygıların ilk işaretini Amerikan gençliği vermiştir. Gençlik, daha geniş ve tarihî bağlardan kurtulmuş bir insan anlayışına ulaşma isteğini biraz da aşırılıkla tam bir çözülüşte aramanın sarhoşluğunu yaşıyor.

Avrupa'da da gençliğin başkaldırışı aynı insan probleminin evrensel olduğunu gösteriyor. Ancak, Amerika ile Avrupa'daki gençlik hareketlerinin birbirine benzer yanı olduğu gibi birbirinden farklı bir yanı da var. O da, Amerika'daki gençliğin, üstüne

çökmesinden korktuğu insanlığın çekilmez ağırlığından kurtulma çabasıyla tam kayıtsızlığa doğru atılım yapmasına karşılık, Avrupa gençliğinin, kaçırdığı hükmetme fırsatından dolayı öfkeye kapılıp ortalığı yakıp yıkmakla tatmin olmak istemesidir. Biri gelecekte kendini bekleyen sorumluluğun ağırlığından kederleniyor, bu kederini unutmak için bir nevi zehirli veya uyuşturucu maddeler dünyasına kapağı atıyor. Öbürü ise kendisini bekleyen geleceğin pek de ahım şahım olmamasına, hatta gün geçtikçe daha da parlaklığını yitirmesine içerliyor, bu düşüşü önleyecek bir çare de bulamayınca ortalığı kasıp kavurmak gibi bir toyluk anarşizmine kaptırıyor kendini.

Komünist ülkelerde Avrupa ve Amerika'daki bu hareketlerin görülmemesi oraların insan problemini halletmiş olmalarından ileri gelmiyor. Aksine o ülkelerde problem çok daha derindir. Gençlik, rejimin sertliğinden ötürü başkaldıramıyor. Bir kere de başkaldırdı mı belki de rejimi bile silip süpürecek kadar bir sıkıntı ve bunalım içten içe gelişmektedir. Rusya'da entelektüellerin sızlanışı bütün baskılara rağmen örtülemeyecek ve gizlenemeyecek bir hadde varmıştır. Rusya'nın boyunduruğunda inleyen demirperde ülkelerinde görülen dramlar ise bütün insanlığın gözünü yaşartacak kadar kanlı ve korkunçtur. Macaristan ve Çekoslovakya örnekleri hatırlardadır. Bir de buna hiçbir yere sesini duyuramayan zavallı Türkistan, Azerbeycan ve Kafkas ülkelerinin çektikleri çileleri eklersek, Sovyet Rusya'nın yirminci yüzyılda insan problemi bakımından en hasta bir ülke olduğunu hiç şüphemiz kalmaz. Komünizm, insanı iyice maddenin kölesi yapmak isterken ruhu-

nu yaraladı ve sakat bıraktı. Uçsuz bucaksız tarlalardan veya sayısız fabrikalardan insanlığın zaferini söyleyen neşeli şarkılar yükselmiyor. Aksine eğer makinalara katılan insan kalblerinin bütün olarak terennüm ettiği bir şey varsa o şüphesiz acı alınyazısının ağıtından başka bir şey değildir.

Asya, Afrika, Ortadoğu ve İslâm Ülkeleri'nde ne yazık ki birkaç yüzyıldır ülkeleri ta yüreğinden çürüten taklit hastalığı sona ermemiştir. Bir Avrupa'ya, bir Amerika'ya, bir Rusya'ya özenen, hiçbirinin gerçeğini ve ruhunu kavrayamayan bir aydınlar sınıfı, yetersiz ve temelsiz devrimler, ihtilâllerle ülkelerini kavurup durmaktadır. Bu ülkelerde ötekilerden farklı olarak bir de problemi ağırlaştıran bir özellik de, halkla aydın arasındaki uçurumdur. İslâm ülkelerini bir örnek olarak ele alalım. Halkın kıyafetiyle bu batı taklitçisi aydınların kıyafetleri birbirinden farklıdır. Halk iptidaî de olsa yüzyıllardan beri gelen tecrübelerle bölgeden bölgeye farklılaşan bir giyim fikrine sahip olduğu halde, aydının "Batı'nın kıyafeti en iyi ve en güzel kıyafettir" cinsinden bir peşin hükümden başka bir fikri yoktur bu konuda. Beslenme konusu, evlenme, düğün, dinî inançlar konularında da aydın, ülkesine tam bir yabancıdır. Onun ölüsü halkın ölüsünden ayrılır, onun ölüsü halkın ölüsü gibi uğurlanmaz, onun ölüsü halkın ölüsünden başka törenlerle gömülür. Ölümde bile o halkından ayrılmaktadır. İnsan problemi böylesine keskindir. Üstelik bu ülkelerde peşin hükümler kanunla desteklendirilmiş ve güçlendirilmiştir. Yerli düşünceler, yerli medeniyet düşünceleri de ya kanunla, ya fiilî bir baskıyla yasaklanmıştır. Bu ülkelerde ciddi

bir eleştiri bile yapmak güçleşmiş, genç nesiller nereden gelip nereye gittiklerinin bile farkında olamayacakları son derece sathî bir hayata şartlandırılmışlardır. Kritik bile dıştan gelmekte, dıştan telkin edilmektedir. Doktrin bölünmeleri, siyasi, sosyal ve ekonomik bölünmeler, akıl, tarih, ilim ve inanç ışığında değil, doğrudan doğruya dıştan verilen biçimlemelerin sonucu olmaktadır.

Dünyanın en mağdur ülkeleri bu ülkelerdir. En harcanmış nesiller bu ülkelerde. Rusya, Amerika ve Avrupa, bu ülkelerde bellerini doğrultamasınlar diye ellerinden geleni yapmışlardır ve şimdi de yapmakta devam etmektedirler. Ne kadar bölünmeleri mümkünse o kadar bölünmekte, ne kadar bozulmaları imkânları varsa o kadar bozulmakta, parçalanmaktadırlar.

Tarihin hiçbir çağında yakın geçmişiyle böylesine ilgisini kesmiş kitleler görülmez. Geçmişine, kendi kültürüne böylesine yabancı hiçbir çağ toplumu yoktur. Bu hal düşünen insanları ürpertir ve donduru.

Düşman ve yabancı kültürler öylesine korkunç bir propaganda savaşına girmişlerdir ki bu ülkelerde yerli kültürün sesini bile çıkarması mümkün değildir. Veya sesini çıkarsa bile o ses bir köşede bir fısıltı olmaktan öteye geçemeden doğup batmaya mahkûmdur.

Gerçekten tarihin karanlık ve karışık bir çağındayız. İnsan yeniden kendi anlamını yitirmiştir. Hakim kültürler birer zulûm kültürleri haline gelmiş ve insanı insanlıkdışı bir köleliğe doğru itmektedir. Ka-

pitalist ve komünist iki yanıyla Batı, dünyanın ve insanın umutsuzluğun en derinine saplanmasına sebep olmuştur. Hele teknik bakımdan zayıf olan ülkeler güçlüler tarafından insafsızca maddeten ve mânen ezilmişlerdir. Doğulu ve batılı olmayan, eski ve yeni dünyaya mal edilmesi imkânsız, ne için yaşadığının farkına varmak için en ufak bir çaba göstermeyen, böyle bir kaygıyı taşımaktan ırak yeni insanlık türleri üretilmiştir. Gerçekte bütün dünya, başını gelecek zamanların ufkuna yöneltip bir kurtuluş sesi işitmek istemekte, fakat hemen arkasından bunun bile bir hayâl olduğu inancına kapılarak sözde gerçekçiliğe, yani içinde bulunduğu ruhî, ahlâkî, ekonomik sefalet bataklığının realitesine dönmekte.

*
* *

Teknik, dünyayı tek dünya olmaya zorlamaktadır. İnsanoğlunun uzaya dağılmaya niyetlendiği bu çağda artık bazı dünya bölgelerinin kendi içine kapanması imkânı kalmamıştır. Dünyanın her bölgesi eski ve yeni bütün kuvvetleriyle dünya aksiyonuna katılmak zorundadır. Katılmama bir çare değildir ve doğrudan doğruya ezici güçlere karşı koymaksızın teslim olmak demek olacaktır. Dünyanın her yerinden her türlü fikir, her türlü inanç dünyanın öbür bölgelerine yayılmağa başlamıştır. Mânevî anlamda sanki sûr üflenmiş ve bütün ölüler mezarlarından fırlamışlardır. İşiten kulaklar için tarihin sûru üflenmiştir. Herkes mânevî ve maddî gücüne göre yeni dünyanın kuruluşunda pay sahibi olacaktır. Kendi özünden yeni bir ateş katanlar, bu dünyadan daha çok hisseye sahip olacaklardır. Yeni insanın çehresi-

ni çizecek enerjiyi hangi düşünce ve inanç taşımaktadır? Bunu her doktrinin inanıcıları ispat etmek için savaşacaklardır.

İşte bu mahşerden bir fragmana benzeyen yakın gelecek zaman ve hatta şimdiki zamanda içinde bulunduğumuz yeni dünya ve insan oluşması savaşından müslümanlar da kendilerine yakışan ve yaraşan yeri almalıdır. İslâm, eşya ve insan kültünün karşısına konulmalı, Allah'a inanma yeniden insanlığa anlatılmalıdır. Eşya ve insanın Allah'ın yarattığı ve kulu olduğu gerçeği yeni baştan insanlığa gösterilmeli, insan yeni yeni zulümlerden korunmalı; islâm erdem ve ahlâkından, ilâhî aşktan yeni bir insanlığın kurulması için müslüman aydınlar en yüksek derecede seslerini yükseltmelidirler. Görülmemiş ve işitilmemiş fedakârlık, kahramanlık ve erdemlikleriyle, dağılmış bir sürüye benzeyen insanlığı derlemek, toparlamak ödevi onlara düşmektedir.

Allah'ın yolu kaybolmaz. Ama ondan ayrılan veya onu ihmal eden, bir daha doğmamacasına batar. Yolundan ayrılan kaybedecektir, Allah'ın kaybı yoktur.

Bugüne kadarki ezilmelerimiz ve alçaltılmalarımız gören gözler için yeter bir örnektir.

Biz islâmı en derin ve yüce anlamda yaşamaya başladığımızda Allah bize insanların öncüsü, yeni bir insanlığın mimarı ve mayası olmayı nasib edecektir. Yoksa ondan ayrılmaya devam edersek yeni doğacak dünyada bize köleliği bile çok göreceklerdir. Öyle bir alçalış ve yokoluşun bir örneği daha olmayacaktır.

## HAKİKAT VE SERAP

Onlar sanıyorlar ki, biz sussak mesele kalmayacak. Halbuki, biz sussak, tarih susmayacak. Tarih sussa, Hakikat susmayacak.

Onlar sanıyorlar ki, bizden kurtulsalar mesele kalmayacak. Halbuki bizden kurtulsalar vicdan azabından kurtulamıyacaklar, vidan azabından kurtulsalar, Tarihin azabından kurtulamıyacaklar. Tarihin azabından kurtulsalar, Tanrı'nın gazabından kurtulamıyacaklar.

Onlar sanıyorlar ki, bir amerikan (kapitalizm), bir rus (marksizm) gerçeği var ve bunların dışında başka hiç bir gerçek yok. Bütün mesele bunlardan birini seçmekte! Birinden birini seçenin öbürünü ortadan kaldırmakla huzura ereceğine ve artık insanlığın sonuna kadar hep böyle gideceğine inanıyorlar. Hatta insanlığın sonsuza kadar böyle gideceğine inanıyorlar. Ne aldanış! Halbuki, rus gerçeği de, amerikan gerçeği de, kapitalizm de, sosyalizm de, bir gün

rüzgârın önüne katılan bulutlar gibi Tarihin toz dumanı içinde kaybolup giderler. Fakat insanlığın ruhundaki bu kutuplaşma bitmez. Onları huzursuz eden, bu kutupların varlığından çok, bu kutupların varoluşuna yol açan iç dünya yıkıntımızdır. İnsanlığın iç dünya yıkıntısı. Nasıl ki, bir vakitler de, sözde hürriyet ve baskı gerçekleri ve çatışmaları tek ve ebedî gerçekti! Fransız ihtilâli, aristokrasi - burjuvazi savaşı derde deva sanılıyordu. Aristokrasi yıkıldı; bu sefer de burjuva - proleterya ikiliği doğdu. Bir gün burjuvazi de yıkılırsa, bu sefer proletaryanın karşısına yeni tür bir insan dikilmeyecek ve yeni ikilemler doğmayacak mıdır? Proletaryanın ebedîliği türküsünü çağıranlar elbet bu gerçeği görmek istemezler.

Bütün bu sistem ve doktrinler, taraftarlarının iddialarının aksine yüzeydeki vakalar, vakıalardır. Jeolojik tabakalar gibi ruhumuzun derinliklerinin kabukta doğurdukları titreşme ve sarsılmalardan doğarlar ve yine görünmeyen o derin tabakaların med ve cezirleri, kabarmaları, titreşme ve sarsılmaları ile batarlar. Bu sefer yeni yeni oluşlar belirir. Birbirine karşı âdeta böbürlenir gibi duran dağların korkunç bir depremle birbirine çarpıp yok olmalarını andırır bu. Bu yok olmalarının farkında olmalarına imkân vermeyen bir yer altı hızı gibi, hızı benzeri, ruhumuzun derinliklerinde nice kudretler gizli, nice fırsatlar, nice imkânlar, nice şeytanî ve rahmanî atılımlar saklıdır.

Ve insanlığın bu dünya hayatına da bir son vardır. Onlar, her gün her cins eşyanın değişimini, yaratıkların doğum batımını, ölüş dirilişini görürler de,

insanlığın da bir gün sona ereceğine, tekrar dirilişle ebedî hayata doğacağına inanmazlar. Evrendeki kaos ve kozmoslar, metamorfozlar, eriyişler ve billûrlaşmalar onlara nedense bir türlü bu hakikat dersini öğretmez. Her gün gözümüzün önünde olup biten tabiî eşya kıyametleri şahittir ki, bir gün evrenin ve insanlığın büyük kıyameti de olacaktır.

Onlar sanıyorlar ki, bir "hakikat uygarlığı" olan İslâm Uygarlığı batmıştır ve artık bir daha gün yüzü görmeyecektir. Öyle olsaydı ne yazık olacaktı insanlığa. İnsanlık, kıyamete kadar bir yanlıştan bir yanlışa, bir yalandan bir yalana, bir çirkinden, bir çöküşten bir çirkine ve çöküşe dolanıp gidecek demek olurdu bu. Arada parlayacak ufak doğru, güzel ve iyiler de, büyük yalan ve çirkinlerin serapları olarak insanlığı aldatmağa devam edecek demekti.

İnsanlık kurtuluşunun temel anahtarı halinde Kur'an prensipleri insanlığın gözü önünde durmakta iken bile, hâlâ, aklın dışında hiçbir kaynak tanımamakta direnen çağlar, bahtsız çağlarımız olmuş, büyük serap bulutları yüzyılların üstünü koyu karanlıkları ile kaplamış değiller midir?

Evet kapitalizm, sosyalizm ve daha bir takım irili ufaklı izmler, hakikat şimşeğinin çakmasıyla tuzla buz olacak seraplardan başka bir şey değillerdir. Bunlar vehim şatolarıdır insanlığın. Tanrı'dan ıraklaşmış insanın yalnızlığın korkuları içinde gördüğü gölgeler, karaltılar, şuuraltından çıkmış, hakikat maskeli hınç ve zulûm heyûlâları...

Hakikat ve serap... İnsanın alınyazısını derinleş-

tiren oyun çizgisi. İnsan, ya hakikatı kabul edecek veya onun seraplarıyla oyalanmağa mahkûm olacaktır. Hakikatin insana taşıyıcısı melek olmuştur, serapların taşıyıcısı da şeytan. Evren yolcusunun gözü önünde biçimlenen hakikat veya serapları da yorumlamaya, değerlendirmeğe çalışan insan aklı, duyguları ve sezgileridir. Hakikat bir yüzüyle akla bakarsa, bir yüzüyle de duygulara, bir başka yüzüyle sezgilere. Tam bir inanç ve arınmadan sonra gelen coşku hallerinde de hakikatin bütünlüğünü kavramaya doğru adımlar atılır.

Kur'an, hakikati, bütün diriliği ve sağlamlığıyla, her yaratığın alırlığına göre, sürekli olarak açıklayan ve açıklayışı tükenmeyen, sürekli olarak tebliğ eden, mucize halinde ilâhî sözlerin, gönlümüzün sır aynasında tecelli eden ilâhî kelimelerin bir araya gelerek kurdukları doğruluk, iyilik ve güzelliğin eksiksiz fazlasız terkibidir.

Şüphesiz serap bile hakikatin şahididir. Su olmasaydı suyun serabı da olmayacaktı. Çölde susuzluktan dudakları çatlayan insanın duyuları bir aceleyle suya kavuşulmadan gölgelerden ve hayallerden akıttığı pınarı, aldanmaya hazır bir hale gelmiş gözlere su gibi gösterir. Bu suyun pırıltılı hayaliyle insan ufaklardan ufuklara koşar, fakat bir türlü o suya erişemez. Ama araya araya bir gün suya erişirse, daha önce gözüne görünenlerin hayâllerden başka bir şey olmadığını anlar. Beş duygu çerçevesindeki bu olay, ara sıra aklın veya daha geniş anlamda zihnin çöllerine düşen ruhun başına da gelir. Yolunu şaşırmış zekâ, kendisine hakikat diye sunulmuş serap

sistemlerine sarılır. Fakat bir sınırdan bir sınıra kadar, onun uygulanışına geçince aldandığını anlar. Bu sefer de yeni seraplar onu beklemektedir. Seraplardan seraplara, hayâl kırıklığından hayâl kırıklığına koşar durur insanoğlu. Bu, gerçekte, hakikate susayışın ve onu arayışın, ararken de karşısına çıkarılan hakikat benzeri sistemlerin aldatıcılığını ilk bakışta kavrayamayışın bir sonucudur.

Hakikat hakkının eli çabuk hırsızları hep de insanların hakikate böylesine susamış olanlarını av olarak seçerler. O aldanmaya hazır insanlara umutlardan, renklerin en içalıcılarından ne saraylar kurmazlar! İşte Büyük Kur'an, bu aldatıcılığı önleyen, insanın aldanmasına meydan vermeyen, şaşırma ve sapmanın yollarını tıkayan Hakikat Kitabı'dır. Su da ondandır, sudan uzaklaşılışında insanı seraplardan koruyan sabır, tevekkül, dikkat ve araştırmadan yılmama güçleri de onda. Suya kavuşmanın, kaybolmuş suya ulaşmanın bilimi de onda. Suya kavuştuktan sonra ondan nîmetlerin en arısını çıkarmasını bilmenin metodu da onda. Acılaşmış suyu tatlılaştırmanın, rengi bozulmuş kaynağı duru ve berrak hale getirmenin sırrı da onda.

Kur'an... Hakikat idesinin üstün sitesini ve medeniyetlerini kuran Kitap. Yunan ve Roma, Hind ve Pers seraplarını dağıtan kılavuz. Putları devirip Allah'a götüren gerçek yolu açan gerçek ilim ve hikmetler dünyasının sahibi. Doğuyu ve batıyı tarihin illüzyonundan kurtaran anlam komutanı. Çürüyen toplumlardan bâtıl inançların samyelini toplayan ve bahar bad-ı sabalarına alan açan, diriltici rüzgârları

getiren muştu mektubu. İnsanlığı zincire vuran firavunluğun her türlüsünden azat eden hakikî özgürlük kılıcı.

Kur'an... İnsan ona yaklaştıkça hakikate yaklaşmanın büyük mutluluğunu, huzurunu ve heyecanını, aşk ve coşkusunu bulur içinde. Ondan uzaklaştıkça, zanların, vehimlerin, erdemsizliklerin, büyüklenmenin bataklığına saplanır.

Toplumlar da böyle. Kur'an medeniyetini ve ondan aldığı ilhamı gerçekleştirdikçe, büyür, gelişir, üstünleşir, yücelir. Ondan uzaklaştıkça, ona savaş açtıkça küçülür, alçalır ve çürür. Kısa vâdeli maddî ilerleyişler de ona bir fayda sağlamaktan çok, zarar verirler. Nasıl ki, bugün aya giden insan, erdem alanında karıncadan daha âciz durumdadır. Dev devletler bir anne karacanın şefkatinden bile mahrumdurlar. Sırtlan ve pars gibi parçalayıcı canavar haline gelmiştir kapitalizmin, komünizmin veya faşizmin ve benzeri ideolojilerin devleti. İnsan ruhu, bu devlerin elinde paramparça edilmekte, insanlık onuru, bu tarih öncesi, jeolojik devir canavarlarını ansıtan devletlerin ayağı altında ezilmekte. Özgürlük, hak, eşitlik, emek gibi kutlu kavramlar, bunların yalancılıklarını örten soylu perdelerdir. Bu perdeleri de hakikat sistemlerinden, bin bir parça ederek, âdeta arkeolojik kazılar yaparken onların parçalarını bularak ve anlamına ermeden ruhlarına zıt çerçevelere yerleştirerek kullanmakta, işlemekte ve aşındırmaktadırlar.

Fakat ne yaparlarsa yapsınlar, çabaları boşunadır. Hakikat aşınmaz. İpekten yumuşaktır hakikat,

ama çelikten de, elmastan da, plâtinden de serttir. Onların aşındırmak uğruna yaptıkları, sonunda hakikatın daha iyi ortaya çıkmasına yarayacaktır.

Ve hakikat erlerinin çalışmalarına Allah'ın verdiği zafer bir gün gerçekleşir, ölüm ve batım günleri sona erer, Diriliş günü gelir.

## DİRİLİŞ İLHAMI

1.

İlham, yalnız kişilerin içine doğmaz, zaman zaman toplumların, halkların da içine doğar. Belki yine kişilerden doğar, fakat büyük atılımlara hazır bir toplumda hızla yayılır.

Bir sitede, bir kabilede, veya bir millette bir kere bir ilham doğdu mu, o site, o kabile veya o millet, yıllarca, çok defa da asırlarca o ilhamla çalkalanıp durur. İlhamın eli, bütün istidatları tek taneyi kaybetmeyen bir kuş gibi toplar, bir araya getirir, en gerekli yere yerleştirir ve hızla büyük ibdaların sıcak harcına fırlatır. İstidatlar âdeta son derece dikkatli bir gözle seçilir, geliştirilir. Büyük ehramda her taş yerini alır. Mimar ilhamdır ve ehram başdöndürücü bir hızla yükselir.

Toplum vardır, yıllarca, yüzyıllarca bir ilham

aramaktadır, fakat o bir türlü doğmaz. Tam da umudun kaybolduğu anda, kaybolup da, yâd ellere gidip de dönüşünden umut kesilen bir babanın ansızın dönüşü gibi birden çıkagelir. Artık o andan itibaren o durgun, şaşkın toplum, o ölü, bitik halk, birden canlanır ve ilhamın yorulmaz ve yanılmaz aşk dolu usta işçisi olur. Zamana çekicini sallar durur, tarihini keser, biçer, parçalar, yontar ve önüne geçilmez bir kudretle yeni binasını, ülkü duvarlarını yükseltir.

Bir ilham nasıl doğar bir toplumda. Bunun araştırılması sosyologların mı, yoksa tarih filozoflarının mı işidir? Her halde bugüne kadar bu konuda yeterli araştırma yapılmış sayılamaz. Zaten, bir toplum ilhamının doğması, öylesine karışık ve gizli şartlara bağlıdır ki bütün bu şartları tesbit edebilmek kolay olmasa gerek.

En genel çizgilerle ilhamdan önce toplumun çile yılları gelmektedir denilebilir. Çok defa destansı bir geçmişe sahip bir toplum şu veya bu sebeple bir düşüşe uğrar. Çekmediği çile kalmaz. Artık hayatından bile umudunu kestiği anda birden ilham saatinin bütün zilleri çalar.

Toplumu içine saplandığı bataklıktan kurtaran ilhamdan üstün uyarıcı faktör, vahiydir. Vahiy, toplumu derinden derine yeniler, diriltir, ayağa kaldırır ve yükseltir. Zâten, ilhamlar da, vahyin tarih içinde tekrarlana tekrarlana insan ruhunda doğurduğu bekleyiş uyarlığından doğmaktadır.

İlham vardır, doğrudan doğruya vahye ilişkindir. İslâm toplumlarının her medeniyet hamlesinde

olduğu gibi. İlham vardır, tabiata ilişkindir. Yunan ve Roma medeniyetlerinin doğuşunda görüldüğü gibi.

Bu iki uygarlığın ilhamı anlaşılıyor ki insanı çeviren en yakın dünya güçleri ve içten iten insan irade ve enerjisinden geliyor. Fakat daha eski medeniyetlere doğru gidildikçe ilhamın kaynak alanı genişler. Mezopotamya medeniyetlerinin ilhamı gökyüzünden gelir. Gökyüzü âdeta bir ilham haritasıdır Babilliler, Ninovalılar, Urlular için. Kimbilir belki de artık kesilen ilhamı, göğe kadar çıkarak toplum ilhamını bulmak için çocuksu bir tutkuyla Bâbil Kulesini yükseltmişlerdi. Bütün toplumlar, bütün diller orada çınlayacak ve bundan büyük ilham doğacaktı. Fakat, insanın göğe çıkmasına lüzum kalmadan ilâhî rahmet gereği yere inen vahiy varken gökte ilham aramak insanın kendine yaptığı zulûmden başka bir şey değildi.

Mısır medeniyeti ise Mezopotamya medeniyetlerinin aksine ilhamı gökyüzünden değil, topraktan, âdeta toprağın derinliklerinden, farz edilen bir yeraltından alıyordu. Kim bilir belki de eski mısırlının ruhu, dağı doğuran toprağa öykünerek ehramları yükseltmişti.

Evet, Yunan uygarlığında deniz, sis, ufukları süsleyen zeytin yeşilliği, hayâl gücünü, şiirli ve bir hayli göz aldatıcı tatlı felsefe düşlerine ve dayanılmaz yalanı önceden belli mitlerin masalsı havasına sürüklüyordu. Romalının gerilen kasından çıkan kuvvet alevleri dünyayı dört bir taraftan sarıyor, çember gibi sıkıyordu.

Evrenin ve gökyüzünün, sonsuz mesafelerin hücum ilhamından Mezopotamya, yeraltının hayâl ettirdiği karanlık imajların soyut tesirinden Mısır, yeryüzünün binbir iğvasından Yunan ve insan fiziğinin iradesini evrene çizmek için gerilişinden Roma ilhamları filizlenmiş ve boy atmıştı. Ve bu ilhamlardan da medeniyetleri.

Hint ve Çin medeniyetleri, bir nevi, Yunan ve Mısır medeniyetlerinin doğu simetrikleridir. Bir farkla ki, batıda zihin ve hayâl üzerinde olan işlem, doğuda insan duyuşları ve davranışları üzerinde olup bitmişti.

Modern çağlarda Batı medeniyeti, Rönesans, ilhamını eski yunan medeniyetinden aldı. Yani medeniyet medeniyete ilham kaynağı oldu. Rönesansta, zihnin, aklın payının bu kadar büyük oluşu bir parça da bir medeniyet üzerinde düşünmek zaruretinden doğuyordu. Avrupa'da bu ilhamın ansızın doğmasını kolaylaştıran vakıa da, Endülüs medeniyetinin eski yunanı hazır bir malzeme haline sunmasından ileri geliyordu. Avrupa, Endülüs medeniyetinden gözü kamaşmış, ona hayran döndüğünde, onun içindeki bu malzemeyi kendi benliğine daha yakın bulup aldı, işledi ve bugününü kurdu.

Yunan medeniyeti, Abbasî ve Endülüs hamlelerinde bir ilham gibi değil, medeniyeti zenginleştirmek için faydalanılan bir yığın emek olarak görünmüştü. Ama Avrupalı için kaynağın kendisi oldu. İlham kaynağının ta kendisi.

İslâm medeniyetinde ilham kaynağı vahiydi.

Kutsal kitap, gerek zihin, gerek ruh, gerek insan davranışları için belli başlı ideaları bizim için bir sır olan bir yolla, Meleği aracılığıyla, Allah tarafından peygamberin kalbine indirilen vahiylerin toplamı olarak İslâm medeniyetinin bellibaşlı kaynağı olmuştur. İnsan aklı, eski medeniyet izleri, tabiat itkileri, ancak bu kaynağın çevresinde medeniyet yapısının yükseltilmesine katılıyordu.

İslâm Medeniyetinin tarih içindeki her atılımı, bu vahiy kaynağından gelen ilhamlar, imanın Kur'an'la temasından doğan şimşeklerle oldu. Toplumda iman zayıfladığı her an, insan, ilhamını, enerjisini esere çeviren kudretini kaybediyordu. İmanın her güçlenişinde iman geri geliyor ve beklenmedik yeni hamlelerle medeniyet yeni varyasyonlarla zenginleşiyordu.

Peygamber ve Halifelerin dönemi, doğrudan doğruya vahiy medeniyetinin insanda ve eşyada gerçekleşişi oldu. Emevî hamlesi bir uçta onun uzantısı idi. Abbasî-Endülüs medeniyetleri tazelenen ilhamların sonucuydu. Toplum, bir vakitler gerçek olan rüyasını asla kaybetmiyor, bir silkinişte onu diriltiyordu şu veya bu şartlarda, şu veya bu biçimlerde. Bâbür ve Fatih Rönesansları da bu rüyaların ilhamıyla yemişlerini verdi. Bu fetih ve yeni medeniyet hamlelerinin kaynağı, kitleleri sürükleyen ütopyalar değil, vaktiyle gerçekleşmiş düşlerdi. İçinde bulunulan medeniyetin eski parlak dönemlerinde vaad edilip de şu veya bu sebeple gerçekleştirilemeyen zaferler, aradaki kesinti yıllarında toplumun ruhunda, şuuraltında birikiyor, toplum farkında olarak olma-

yarak bir iki asır hazırlanıyor, sonra eşsiz hamlesine girişiyordu. Osmanlı Medeniyeti, böylece islâmın ruhundan ilham alarak gerçekleşen son hamlemiz oldu. Üçyüz yıl, bu rüyayı Batı'ya doğru taşımak istedik. Üçyüz yıl da onu kaybetmemek için savunduk.

Şimdi ilhamını kaybetmiş bir halde, âdeta boşalmış ve sönmüş, Batı'nın türlü yollardan bizi fethetmesine karşı –pasif bir direnişi bir kenara koyarsak– âdeta kayıtsız gözlerle bakar olduk.

Evet, her şeyini bir felâkette kaybetmiş bir insanın çevresine kayıtsız bakışlarla süzmesi gibi.

Halbuki, her insanın hayatında düşüşler ve kalkışlar olduğu gibi, toplumların hayatında da yenilgiler olabilir ve bu olağandır. Biz bu olağanlığı bir türlü kabul ve hazmedemedik. Bu yenilgilerin sebebini soğukkanlılıkla inceleyeceğimize ve ona göre yeni baştan yaralarımızı onaracağımıza, bir duygu seline kaptırdık kendimizi, hep içtendik, arkasından da, yavaş yavaş kendimize bir itirafa yanaşmadan, suçu, bizi bin yıl zaferden zafere, mutluluktan mutluluğa, erdemden erdeme, yücelikten yüceliğe götürmüş olan, vahiy düzenine yükledik. İşte asıl yanlışımız da bu oldu. Suç bizdeydi. Karşımızdakinin gücünün neden ileri geldiğini derinlemesine inceleme sabrından kaçınıyorduk.

Kendimizi derleyip toparlamamız mümkün olan her fırsatı tersine kullanarak kurtuluş adına kendi kişiliğimizi büsbütün yitirdik ve yitirdikçe daha çok paniğe kapıldık. Paniğe kapıldıkça Batı daha

çok gözümüzde büyüdü ve sonunda olgun bir meyva gibi onun avucuna düştük.

Bugün Batı, dişlerini ruhumuza kadar geçirmiştir. Şimdi, kapitalizmi ile, sosyalizmi ile, gerçekleriyle ve hayâlleriyle ruhumuzu kemirmekte ve diş diş yemektedir.

İşte şimdi sesimizi yükselterek diyoruz ki, imanını kaybetmiş milletler, ilhamlarını da kaybederler. Biz tekrar tüm toplum olarak imanımıza dönmeliyiz. Kur'an, vahyin mucizesi, bize yeniden ilham kaynağı olmalı ve insanlığa yeniden onun sesini duyurucu yeni insanı biz yoğurmalıyız. Halkımız, aydını kadar imanını yitirmiş değildir. Halk, elinden geldiğince imanını korumaya çalışmıştır. Asıl imanını yitirmiş olan, aydın tabakadır. Halk arasında islâma ilişkin yeni akımlar, halkın en güç şartlar içinde bile arayışına tanıktır. Ama ruhunun bütün dizginlerini bir vakitler kapitalist batının eline kaptırmış olan, şimdi de ondan kurtulayım derken yine bir başka batı doktrini olan sosyalizm-komünizm felâketine teslim olmak için can atar görünen aydın tabaka, gerçekte imanını, aşkını, ilhamını yitirmiş olmanın bunalımını, çırpınışını yaşıyor. Hasta Adam, halk değil, işte bu tabakadır. Onun iyileşmesi âdeta ancak bir mucize ile olacaksa, bu mucize imanda, islâm aydınlığında, Kur'an'ın şifalı ışığında gizlidir. İlhamımız, kendi medeniyet ve kültürümüzün içindeki ilhamdır. Terkedilmiş hazinemizde arayalım kaybettiğimiz altın ilham anahtarını.

2.

İslâm toplumu diriliş ilhamını bir daha bulmasın diye Avrupalılar her çareye başvurdular. Akla gelen ve gelmeyen her yolu denediler.

Her şeyden önce aydın kişilerin ruhuna şüphe tohumunu ektiler. Bu şüphe, otokritik için gerekli sınırlı şüphe değildi. Bu şüphe, insanın yaptıklarına çevrilmiş dikkatin verimi değil, asıl yapıcı kudret olan imanını çürütmek için özel olarak batı laboratuarlarında îmal edilmiş öldürücü bir zehirdi. Bu şüphe, şifasız bir aşağılık duygusu ile sınırsız bir narsisizm arasında insanı bir sarkaç gibi sallayan ve eser verme aşk ve ateşinden mahrum eden bir tür ruh mikrobu oldu müslümanlar için.

Dünya görüşü yıkılmış, inançları temelinden sarsılmış, hayat üslûbu el çabukluğuyla bir çırpıda değiştirilmiş bir aydın sınıfı doğuruldu islâm dünyasında. Bunlar doğuya olan imanların anlamına ermeden kolayca batıya çevirmiş, ruhça köleleşmiş, zihince tükenmiş, duyguca tıkanmış, iş ve hareket planında büzülmüş bir tip karakterin insanlarıydı.

Evet, içimizde, derin kökleri bulunan doğuyu öldürdüler. Yerine, batı adı altında, köksüz imansız, aşksız, soysuzlaştırıcı bir takım yarı fikirleri, yarı duyguları, yarı bilgileri yerleştirdiler.

Doğu gündüzse Batı geceydi. Gündüz gitti, ama gece de gelmedi. Bir alacakaranlığın geçiciliği içinde şaşırıp kaldık.

Biz belki bir sonbaharı yaşıyorduk. Bahar! ba-

har! diyerek şakıyanlar bizi içinden nasıl çıkacağımızı bilemeyeceğimiz bir kışa soktular.

Yalnız zihnimizi allak bullak etmekle kalmadılar. Ruhumuzu da alt üst etmek için bizi ayakta tutan din ve medeniyetimizin temellerini dinamitlemeğe giriştiler.

Eski kültürümüzle genç nesillerin ilgisi kesildi.

Yazı, kılık kıyafet, ruh eğitimcisi kurumlar Batı'nın etkisinden kendini kurtaramadı. Olumlu etkisinden değil, yıkıcı ve yok edici etkisinden. Böylece, içine zehirli şüphe tohumları ekilen ruh, bir çırpıda, zengin baba mirasından da mahrum kaldı.

Elli yaşına basmış bir profesörün kafasındaki ve ruhundaki bütün bilgi ve tecrübeleri bir kalemle siliniz, o ne hale gelirse, islâm toplumu da aşağı yukarı o hale geldi.

Bu profesör, bir çocuğun durumuna da dönmüş değildir. Çocuk böyle bir profesörden daha avantajlıdır. Çünkü onun hafızası yerindedir, zekâsı henüz işlemeye başlamamıştır, bütün tazeliği ve keskinliğiyle gelişmeye hazırdır. Halbuki, bir şokla elli yaşında bütün bilgi kazançlarını yitiren profesörün artık kaybettiklerini yeniden kazanmak için ne zamanı ve ne de kudreti vardır. Hafızası zayıflamaya, zekâsı yorulmaya başlamıştır. O, kuracağı yapı için dayanacağı bilgi ve tecrübeleri uzun çalışmalar, yıllar yılı emekler sonunda elde etmiştir. Ama şimdi siz onu bir çırpıda bundan mahrum ediyorsunuz. Bu, o profesör için ölümden de beter bir trajik sondur. Ama onda bunu anlayacak bir kafa olsun bırakılmamışsa

denecek bir şey yoktur!

Batılılar, kültürümüzle olan ilgimizi kesmek, ruhumuza şüphe tohumları ekmek, kendilerine hayran taklitçi bir sahte aydınlar tabakası yetiştirmekle de yetinmediler. İslâm toplumunun içine öç ve düşmanlığın her türlüsünü yerleştirdiler. Irk ayrılıkları ve düşmanlıkları doğurdular. Arap, türk, kürt, arnavut v.s. ayrılıklarını körüklediler. Yeni yetişen türk nesillerini araba, arap gençliğini türke düşman ettirmek için zehirli propaganda silâhını bütün güçleriyle kullandılar. Yüzyıllarca kardeş gibi geçinmiş ve aynı mucizevî medeniyet anıtını yükseltmiş islâm halkları arasında zorla bir düşmanlık doğurmak için yapmadıklarını bırakmadılar. Bugün Batı'nın ulaşmak isteyip de bir türlü varamadığı, ırk düşüncesinin üstündeki bir beraberlik ve kardeşliği islâm dünyası bin yıldanberi gerçekleştirmişti. Semerkant'tan, hatta Çin'den Endülüs'e kadar bütün yerler müslümanların ortak vatanıydı. Çeşitli ırklara mensup olan, çeşitli diller konuşan insanlar aynı yurt düşüncesine, aynı ülküye, aynı duygulara sahipti. Kabile, ırk, coğrafya farkları geride bırakılmış, islâm ümanizması içinde bütün ayrılıklar erimişti. Daha bundan ellibeş yıl önce Kafkas Cephesinde, Balkanlarda, arap türkle beraber savaşıyordu. Türk de Sina'da, Yemen'de arapla birlikte. Ama yenilgiden ve hele imparatorluğun batışından sonra her islâm bölgesi öbüründen tamamen tecrit edilmiş ve birbirinden habersiz birer propaganda kampları haline sokulmuşlardı.

Birbirine dayanarak, birbirlerinin ruhlarını yok-

layarak elbirliğiyle aynı diriliş ilhamını aramaları gereken bu halklar birbirinden nefret ettirilmeğe, birbirine düşman kesilmeğe, birbirini hainlikle suçlamaya zorlandı. Büyük halk kitleleri gerçi bu propagandaya karşı pasif bir direniş göstermedi değil. Ama okuyan ve devlet yöneticiliğinde köşebaşlarını tutan, üniversiteleri dolduran yarı aydın tabaka, yoğun bir şekilde beyni yıkayan bu propagandanın etkisinde kaldı.

Beyni yıkanmış bir entelijansiya, hangi ilhamı yakalayacak ve halkını diriltecekti?

Batı onu da düşündü ve yıkılışı, çöküşü tamamlamak için yıkıcılığın, terörün, öç duygusunun, kana susamışlığın doktrini olan marksizmi bu beyni yıkanmış "aydın"ın ruhuna şifa diye sundu.

İlkin liberalizm hayâlleriyle iyice gevşetilen toplum bağları, şimdi sosyalizm hülyalarıyla infilâk ettirilmek istenmektedir.

Endonezya-Malezya, Hint ve Pakistan, Afganistan-Pakistan arasında doğurulan düşmanlıklar, kürt – arap, türk – kürt arasına sokulmak istenen nifaklar yalnız Asya kıtasına uygulanmış bir propagandanın işi değildi. Aynı propaganda Afrika'da da kabileleri birbirine düşürmeğe çalışıyordu. Afrika'nın en büyük devleti ve büyük bir geleceğe aday olan Nijerya'nın da içinde azınlığın azınlığı bir hıristiyan kabileyi ayaklandırmakta gecikmedi Batılılar.

İslâm dünyasına bir göz atalım, hangi devlet başına bir belâ dikilmemiş durumdadır? Türkiye, eski düşmanı Rusya yetmezmiş gibi, yunanlıların sürekli

genişlemeye itilmeleriyle durmadan rahatsız edilmektedir. Öte yandan kendi küçücük varlığını bile korumaktan âciz Suriye, Hatay! Hatay! diye naralara boğulmaktadır. Amerika'daki, Rusya'daki, Güneyimizdeki Ermeniler, Doğu Anadolu'ya göz dikmektedir. Bunu kim tertipliyor, kim yürütüyor bu propagandayı? Batılılar.

Bu "batılılar" deyimine Rusya da dahildir. Evet, Rusya, bizim için bir batılı devlettir. Doktrinlerinin farkı ne olursa olsun, avrupalı ülkelerle ruslar aynı emeli beslemektedirler bizim için. Zaman zaman rekabet ederek, fakat çok defa anlaşarak ruslarla avrupalılar hep aynı yollardan İslâm Dünyası'nın son dayanma direncini de yok etmek istemektedirler.

Gerek kapitalistlerin, gerek komünistlerin en büyük korkuları da islâmın bir medeniyet olarak yeniden dirilişidir İslâm Ülkeleri'nde. Çünkü böyle bir vakıa bir kere başladı mı, gerek amerikalılar, gerek avrupalılar ve gerek ruslar, İslâm Dünyası'ndan koğulacaklarını iyi bilmektedirler. Çünkü, islâm, kardeşler arasındaki her türlü anlaşmazlığı kaldıracak, her türlü çürütücü, yok edici zehirli propagandaları temizleyecek ve topluma yeniden umut, aşk ve birlik ruhunu getirecektir. Bir kere yıkıcı, çözücü, çürütücü unsurlar temizlenir, yapıcı, kaynaştırıcı ve güçlendirici düşünce ve duygular uyandırılırsa, toplumun en verimli bir ilhama hazır hale gelmesi imkân dahiline girecek, hatta bu bir zaruret gibi ufuklarımıza ağacaktır.

3.

Ey şu anda birbirimize sesimizi duyurmaktan uzak yaşadığımız Afrika'daki, Rusya'daki, Amerika'daki, Asya'daki kardeşlerim!

Ey, azerbaycanlılar, türkistanlılar, kafkaslılar, nijeryalılar, cezayirliler, mısırlılar, suriyeliler, bağdatlılar, Amerika'daki müslüman zenciler, bosnalılar, malezyalılar ve daha nice ülkelerde bulunan ve her biri kendi içinde sun'î ayrılıklarla birbirinin boğazına sarılsın diye kışkırtıcılığın her türlüsüyle karşı karşıya gelen can kardeşlerim! Her türlü doktrin, her türlü ekonomik baskı, her türlü savaşla kendi öz gerçeğine dönmekten alıkonan, Gök Medeniyetinin son çocukları!

Hatta kendi topraklarımızda bile birbirimizi anlamamamız için yazı, dil, gelenek bağlarından sıyrılmaya zorlanan genç insanlar!

Batı'nın, rusun bu oyununu ne zaman kavrayacağız? Ne zaman içimizdeki uğursuz seslerin çınlayışından, havamızı dolduran karga lânetlerinden kurtulacağız?

Ne zaman birbirimize anlayacak, birbirimize yaklaşacak ve aynı ilhamın bahar sıcaklığındaki doğurucu soluğunu omzumuzda duyacağız?

Aramıza konan binlerce engeli aşan duygu ve düşüncelerimiz, iman ve eserlerimiz ne zaman ufkumuzda gözükecek?

Böyle bir oluş, yalnız bizim değil, bütün insanlığın kurtuluşu olurdu. Belki de bunun içindir ki, rus,

amerikan ve avrupalı bütün batılılar, islâm ruhunun yeniden uyanmaması, neşvünema bulmaması için, her biri bir açıdan, hatta kimi zaman birbirine düşmanmış gibi davranarak ölüm sularında bizi tutmak için, böyle canla başla çalışıyorlar.

Fakat şartlar ne kadar ağır olursa olsun umudu kesmemek gerekli değil midir?

Kader açısından bakılınca, bize musallat olan bu ölümden acı düşüşün bir imtihan olmadığını kim söyleyebilir? Bizi yaratan ve öldüren, yeniden diriltecek olan Allah, her türlü düşmanlığa rağmen, islâmı yeryüzünde kurtuluş yolu olarak korumaya kudretli değil midir? Biz o kudrete inandığımız zaman, o kudretle donanmış olmayacak mıyız? Yine bir kere daha, "Attın attın ama sen atmadın. Allah atta, Allah attı" sırrı gerçekleşmeyecek midir? En umulmadık zamanlarda en büyük fırsatların doğabileceğini kestirmek için Tarihe bir bakmak yetmez mi? Bizim şimdi içinde bulunduğumuz bu umutsuzlukla bir vakitler Avrupa kıvranmıyor muydu? Ve İkinci Cihan Savaşı'ndan sonra Afrika ve Asya'nın kımıldanmaya başlaması yeniden Avrupa'yı korkulara, ürperişlere, kuşkulara, kaygılara, telâşlara düşürmemiş midir? Bütün bölücülüklere, engellere, zehirli propagandalara rağmen yepyeni bir dünya doğmakta değil midir?

Ruhumuza saçılan şüphe tohumlarının çoraklatıcı, çölleştirici etkisi gözle görülecek hale gelmemiş midir? Sun'î ırk ayrılıklarının hiçbir ırka fayda vermediği, ırkçılığın artık gerilerde kaldığı bir geniş kardeşlik havasının gereği, ekmek ve su kadar bir ih-

tiyaç haline gelmemiş midir? Kur'an, ilâhî bir mucize halinde dipdiri, batılıların karşısında gerçek insanlığı kuracak tek kaynak olarak durmuyor mu? Faşizm iflâs etmedi mi? Kapitalizm, bütün prestijini yitirmiş değil midir? Komünizm, ilk gizlilik perdelerinden sıyrılır sıyrılmaz bütün çirkinliği ve zulmüyle insanlığı ürpertmiyor mu? Kısa vâdelerde komünizmin veya kapitalizmin üzerimizdeki zaferleri ne olursa olsun, uzun vâdede artık ölüme mahkûm oldukları gün gibi aşikâr hale gelmemiş midir?

Öyleyse içinde bulunduğun şartlar ne olursa olsun, umudunu kesme arkadaşım, kardeşim! Umutlan ve umutlan ki, gelecek zaman bütün hızıyla, hakikat için, islâmın insanlığa bir zamanlar kanasıya verdiği ve her zaman için de vermeğe hazır olduğu mutluluklarla yaklaşmakta.

Bütün eksiğimiz, bir ilham. Zindanlardan savaş alanlarından, dağ başlarından, şehir aralıklarından sızacak bir ilham, işte eksiğimiz. Susuzluktan çatlayan bir toprak gibi bu ilhamı beklemekte ruhumuz.

Bir diriliş ilhamını beklemekte ruhumuz.

**4.**

İlhamını ara arkadaş!

Bir doğumu düşün, bir doğumun sancısını çekmekte olduğunu unutma.

Cebrail nefesinden doğmuştu Hazreti İsa. Roma'nın o kudretli günlerinde yoksul bir köşeden

doğrulan peygamberin doğruluşunu hatırla.

Cebrail'in getirdiği Kur'an soluğundan doğacak yeni İsa'ların ilhamını unutma.

Mekke'den yükselen sesin elli yıl geçmeden bütün dünyayı tuttuğunu nasıl hatırlamazsın?

Hazreti İsa'nın, Hazreti Peygamber'in çıkışları önceden kestirilebilir miydi?

Hazreti İsa'nın, Hazreti Musa'nın ne güç şartlar içinde ödev gördüğünü hatırla.

Bütün bunlar bize örnek olsun diye Kur'an'da anlatılmıştır.

Hazreti İsa'nın Cebrail'in soluğundan oluşu, hem bir gerçek, hem bir örnektir.

Sen de, Meryem gibi ruhunu saf hale getir ki, onun Cebrail soluğuyla gelen Kur'an'la karşı karşıya gelmesinden ruhumuzun İsa'ları doğsun. Bu İsa'lar doğduğu an, her türlü doktrini, her türlü silâhıyla Batı karşımızda, senin karşında ey arkadaş, âciz hale gelecektir.

Hazreti Nuh gibi hiç umudunu yitirmeden kurtuluş gemisini inşa etmeğe devam et.

Hazreti İbrahim gibi ateşin içinde bile sabırlı ol.

Hazreti Musa gibi Batı'nın büyüsüne karşı Kur'an'ın mucize âsasını çıkar.

Hazreti Yunus gibi en çetin şartların karanlığında bile kurtuluşa, ışığa çıkmaktan umudunu kesme ve seni ışığa çıkaracak olanın Allah'tan başkası olamayacağını aklından çıkarma. Bugüne kadarki suçlarını kalbinde Allah'a itiraf et.

Suç ve günahlarından af dile. Bir daha yanlışa ve çirkine saplanmamaya savaş.

Düşmanınla savaşmadan önce savaş kendinle. Kılıcını uzatmadan önce güzellikler ve iyilikler dolu elini uzat düşmanına bile.

Hazreti Meryem gibi kendini, vahye, Kur'an'a ver ki, ruhundan Hazreti İsa'nın mânevî kudreti fışkırsın.

Hazreti Peygamber gibi sabırlı ve samimi olmaya çalış ki, bir gün ufuklar, senin bayrağınla donansın, sancağını Doğudan Batıya taşısın.

Bütün bunlar bize örnek olsun diye Kur'an'da anlatılmıştır.

Yıllarca orada burada dolaşan ve kaybettiği ilhamın bile farkında olmayan avare bir şair gibisin arkadaşım! İlhamını yeniden bulmaya hazır ol.

İlham hazırdır, yeter ki, sen, ruhunu o ilhama ulaşacak birhale getir.

Çileyle mi ulaşırsın ona, ruhunu saflaştırarak mı, çaba ve çalışmayla mı?

Belki de her üçü de gerekli.

Sen, zaten o gerekli çileyi çekmektesin. Ama o çilenin şuurunda değilsin, daha doğrusu, o çilenin anlamına ermeğe yanaşmamaktasın. Öyleyse ilk iş olarak ne durumda olduğunu, hangi felâketlere uğradığını bir iyi düşünmen gerekiyor.

Sonra da ruhunu yabancı ayrık otlarından temizlemen. Allah'a ve Kur'an'a dönecek şekilde arıtman.

En sonra da, gerek atalarından kalan kültür mirasıyla yeniden bir ilgi köprüsü kurmanı, gerekse doğu ve batı kültürlerinin en derin anlamlarına ermeni sağlayacak çalışma ve didinmelere girişmen.

Ruhunu, zihnini, zekânı ve hafızanı diriltmen.

İçinde sönmüş olan aşk ateşini alevlendirmen.

Bunlar gerekiyor. Tek kişi olsan bile yapacağın iş budur. Ölümle doğum arasına gerilmiş hayat ağının her saniyesi, bu hedeften seni ayırmayacak bir şuurla örülü olmalıdır.

Kişiler belki teker teker ezilebilirler, ama onları birbirine bağlayan inançlar, düşünceler, ülküler yaşamaya devam eder.

Hele bu inançlar, ülküler ve düşünceler hakikattan kaynağını alıyorsa, onları hiçbir zulüm öldürmeğe güç yetiremeyecektir.

Öyleyse, sen ölsen bile, yaşayacak olan ve yaşamasıyla seni de öldükten sonra bile hakikat anısında ve zikrinde yaşatacak olan ülkün uğruna her türlü güçlüğe katlanmana değer.

## TOPLUMUN ÖZÜ

Toplum, ana olarak, bir çocuğu hazırlar, yeni insanı hazırlar. Doğuma ayarlanır. Bir doğumun şuurunu taşır, doğum şuurunu taşır, doğum şuurunu yüklenir. Tabiatla ilişkisinden tarihle ilişkisine kadar, bütün bir doğum karalamaları sergisi içinden "hakikî çocuğu", "hakikî doğum günü"nü seçer. Karanlıktaki güçleri, arzuları, sesleri ve ülküleri ışığa çeker, aydınlığa kavuşturur. Bir ülkenin nice siteleri vardır, haraptır, yıkıntıların sonbaharıdır. İşte bu zaman ve tarih sonbaharı içinden bir bahar çekecektir ana toplum.

Toplumdaki "ana", bir yanıyla tabiat, bir yanıyla gelenek demektir. Tabiàtla geleneğin kaynaşması yani. Ana, olağan akış demektir.

Ve toplum, baba olarak, geçmişle yüklü, şimdiki zamanla dolu, geleceğin çehresini çizmeyi dener durur. Toplumdaki baba, tabiat ve geleneğin üstünde

yükselen deneylerle donanmış bir zekâ, bir kudrettir.

Toplumdaki "ana" toprak, "baba" çiftçidir. Araç ve tohum, yani ülkü ve metod, toprakla çiftçi, toplumdaki anayla baba arasında bir bağ kuracaktır.

Toplumdaki ana, tabiat ve gelenekse, toplumdaki baba da din duygusu, tarih zekâsı ve devlet hikmetidir. Bunların karışması ve karşılaşmasından da çocuk, "hakikî çocuk" doğacaktır.

Çocuk da anayı babayı hazırlar Schopenhauer'e göre. Nietzsche bu hazırlayışı, insanlıktan "insanüstü"ye geçişte düşünür. Bu filozoflar çocuğun saltanatını anıtlaştırmak istediler. Kudret akımını tersine çevirmeyi denediler. Baba ve anadan çocuğa doğru olanı, çocuktan baba ve anaya giden bir akışa döndürme güdüsüyle biri yükseltti sesini, öbürü de çığlığını. Nietzsche, Schopenhauer'den daha da ileri giderek bu iki kesim, baba-ana ve oğul kesimleri arasına aşılmaz bir dağ ve daha doğrusu bir uçurum yerleştirmek eğilimindeydi; insanla insanüstü arasında âdeta iki ayrı cinstenmişlercesine bir ayırım gözetti. Yani insan insanüstünün sadece bir malzemesiydi sanki. Yıkıntılar ve çürüyüşler içinde bir sağlık ve dirlik üretmenin özlemi oldu Nietzsche. Oğlu yükseltmek adına ana babayı alçalttı. Çocuk dev olsun diye ana babayı cüce yaptı. Ama cüce devi nasıl doğuracaktı? Ebeliğe, kendini tâyin etti filozof. Titrek elli filozof. Böylece git git çocuk ütopya oldu, ana baba da silinen hayâller. Ortada reel olarak bir uçurum kaldı. Ve o uçurumda filozof aklıyla birlikte sıçraya sıçraya derinliklerde kayboldu.

Filozof hep aşırılıklarla ortaya çıkar ve yine hep aşırılığı yüzünden yıkılır. Filozof, somutun bir unsurunu gereğinden fazla soyutlaştırır ve onu reelin üstüne yaymak ister. Ama bu soyut geriliş bir yerinden delinir ve altından reel olanın bir kabarcığı zarın üstüne çıkar. Bu kabarcık giderek bir yanardağ akıntısı, bir krater patlaması gibi yayılır ve filozofun soyut zarı lâvların keskin yakıcılığı altında parça parça olur ve sonunda eriyerek yeni bulamacın içinde göze görürmez yeni bir sentezin hamuruna karışır.

19. milât yüzyılının kapılarını demir yumruklarıyla döğen Nietzsche şimdi neredediir? Kim bilir belki de korkunç tekniğin çelik hamuruna su veren düşüncelerin gözle görünmez hücrelerinde.

Ana, baba ve çocuk düşüncesinde toplum, filozoflarla belki yer yer aydınlanmıştır, ama bütünüyle kavranamamıştır. Dar bir dağ geçidinde koğalanan toplum, canlı ve zarif bir av gibi kaçıp gitmiştir. Belki de yaralı olarak. Ama filozofun elinde kalan, birkaç kanlı tüy ve silik ayak izlerinden başkası değil.

Filozof avı uyandırır. Toplumun döküleceği kalıbı hazırlar. Fakat onu öldürmeden kalıba dökemez. Hayat ölü çerçeveleri parçalar.

Darwin, insan türünü gereğinden fazla alelâdeleştirdi. Nietzsche de gereğinden fazla soyut bir ülküyle onu ürküttü. Schopenhauer de gerçek olanı, gerçekleşecek olanın gölgesi saydı. Tersine çevrilmiş bir Darwin oldu yani böylece. Felsefe caddesinde, Darwin ve Schopenhauer itişe kakışa ilerlerken, önlerinde, ıstırap buğuları içinde en ötede ilerleyen ve

kendi sesinin yankısında çıldıran bir hayâl görüldü: O, kendi ürküttüğü cinlerin ve devlerin kamçıları altında ecel terleri döken filozof Nietzsche idi.

Hıristiyanlık sembolik olanı reel sayma yanlışına düşmüştü. Filozoflar da soyutla somutu hayâl ile realiteyi, ütopya ile hakikatı birbirine karıştırdılar. Böylece, toplumdaki ana, baba ve çocuk realitesinin tarihî ve sosyolojik gerçeklik boyutları aşıldı, realite yerini bir yerde bâtıl inanca, bir yerde de oluşuma ters düşen birsamlara terk etti.

Hıristiyanlık, bütün insanlıkta yayılı olanı çekip toplayarak bir insanın, bir peygamberin yaşantısında ülküleştirmeğe kalkıştı, daha da ileri gitti, o peygamberde tanrılık bir öz düşledi, böylece hem Tanrı'nın, hem insanın ve dolayısıyla bizzat o peygamberin de hakkını yemeye kalkıştı. İnsan hayatını bir düşe çevireyim derken insanlığın uyanıklık halini de bozdu, düşlerini de. Tanrı inancını da saptırarak inkârcıların yolunu genişletti bilerek bilmeyerek. Filozoflar ve ekonomi düşünürleri de bilerek bilmeyerek Darwin'in haleleri olarak bu aıçılan gediği bütün bütün bir cephe düşüşüne çevirmek için olanca güçlerini sarfettiler.

Darwin'in insana uyguladığını Marx topluma uyguladı. Darwin sürüsünü sınıf bayrağı altında toplayarak bir tür oğlun ana-babaya başkaldırmasının kışkırtması oldu marksizm. Hem bu Darwin insanı temeline dayandı, hem de onun kaçınılmaz ve önlenmez gördüğü evrensel kavgaya bir son verebildiğini sandı. Darwin'in etrafında beliren hale hayâllerini de dağıttı, yalın ve çıplak insan – hayvan ve in-

san – makinenin hegemonyasının sistemi kan ve terör içinde gerçekleştirilmek istendi.

Batı'nın bugüne kadar gelen toplum kavrayışı sonunda işlevini yitirmiş ve ancak verdiği tavizlerle yaşayan ve taviz verme ustalığının son rantlarını toplayan, fantezi ve hayâl ile zulüm ve marazîlik arasında sallanan bir din, insanı hayvana, toplumu hayvan sürüsüne indirgeyen, tabiat güçlerini putlaştıran, kuvveti ilâhlaştıran felsefeler arasında sıkışıp kaldı.

Bütün dünyanın birbirine açıldığı yüzyılımızda, Batı dışı düşünce ve inanışlar yeniden önem kazanmağa yüz tuttu. Doğu düşünce ve inançları yeniden insanlığın umut kaynaklarının önemlilerinden biri oldu.

Doğu düşüncesi topluma tâ en eski çağlardan beri farklı bir takım açılardan bakmıştır. Evrensel uyumla insan arasında bir ilişki kuran eski Çin düşüncesi, ister istemez uygarlığı bir nevi baba uygarlığı, atalar töresi, insanın en büyük ödevini de atalarına uyma olarak tesbit etmiştir. Hint mistik bir bıçakla, aşılması güç toplum katlarına bölünmüştür. Mısır ve İran toplumları kudret ve faydanın din ve otorite aracılığıyla toplumun ayrılmış katlarına yayıldığı donmuş toplumlar olmak özelliğini çağlar boyunca kaybetmiyorlardı. Mezopotamya halklarının üstüne ise âdeta bir gök geometrisi düşmüş ve onları bir takım yıldız bölmelerine ayırmıştı.

Fakat her toplumda insanlığın başlangıcından beri ismini beldiğimiz ve bilmediğimiz peygamber-

ler ve onlara inanan insanlar bu türlü ya yanlış inançlardan veya yetersiz evren anlayışlarından doğmuş ve doğduktan bir süre sonra da katılaşmış bölmelere kritik bakışlarını çevirmişler, Allah'ın vahyi veya ilhamı ile bu sun'i veya katılaşarak zulme sebep olan bölmeleri yıkarak Allah'ın önünde üstünleşme bakımından yarışma eşitliği ve özgürlüğünü getirmişlerdir. Toplumdaki ana, baba ve oğlun gerek yaradılışlarındaki güç ve konumlara, gerek Tanrı'nın bağışı üstün insan olmaya doğru gidiş kurallarına aykırı olmayacak bir toplum yapısını gerçekleştirmeye çalışmışlardır. Bu toplumda körükörüne itaat olmadığı gibi felâh bulmaz bir başkaldırma psikozu da meydana gelemeyecektir. İtaat ve değişme, geleneğe bağlanış ve ilerleme, yaradılıştan gelen özelliklerin birbiriyle mümkün ölçüde bağdaşarak gerçekleşmesi ve gelişmesi, insanın ve toplumun, öteki, ilerdeki ideal ülkenin gereklerine uyar biçimde yücelmesi, dinin insan ve toplum idesi olmuştur. İnsan ve toplumun kendisine çizilen mutluluk ve hakikate erme, adalet ve erdem ölçüleri içinde yaşama sınırlarını aşarak zulümlerin en karasına düşen insanlığı zaman zaman peygamberler ve onların izinden yürüyenler çekip doğrultmuşlardır. Nuh, İbrahim, Musa, İsa ve nihayet Muhammed aleyhisselâm, gerçek dinin toplumlarını kurmuşlardır. Burdaki dini dar anlamda sadece inançlar topluluğu olarak görmek yanlıştır. Din, insan ve toplumun bütün hayat fenomenlerini insana bağışlanmış özgürlük sınırlarını da zedelemeden düzenleyen ve yöneten ilâhî düzendir. Eskimez, aşınmaz ve yıpran-

maz bir özü vardır. Eskiyen veya değişen, anlamını yitiren din değil, zaman zaman insanın ve toplumların dini kendi duygu, düşünce ve davranışlarına geçirdikten sonra soyutlaştırmaya veya abartmaya uğrattıkları oluşlardır. İnsanın ve toplumun din yorumları, kavrayış ve uygulayışları eskiyebilir, fakat din eskimez. Bu türlü eskime ve sapma, değişme hallerinde tekrar dinin saf kaynağına dönmek, eskime bilmez vahiy bütünlerine, Kutsal Kitab'a başvurmak, onunla yeniden taze duygu, düşünce ve davranış bağı kurmak gereklidir. Dinde yenilenmenin anlamı ancak budur. Dinin dirilişi, insanda ve toplumda eskiyen duygu, düşünce ve davranışları dinin özüyle temasa getirerek tazelemek, yıkamak, arıtmak ve yenilemek anlamından başka bir anlama gelmez.

Peygamberlerin kurdukları bu toplum, islâm toplumudur, inananlar toplumudur. Peygamberlerin sadece sevgi, barış gibi yüce duyguları getirdiğini, fakat toplum kurma konusundaki çalışmalarının zamanla önemini yitirebileceği görüşünü ileri sürenler aldanmakta ve kendilerini aldatmaktadılar. Toplum konuları insanın tek başına olduğu zamandaki problemlerinden daha önemsiz midir ki, Tanrı, bütün varlıkların yaratıcısı, kişinin bir takım duyguları için peygamberlerine aydınlatıcı vahiyler bağışlasın da toplumu onların kendi düşüncelerine bıraksın? Hayır, bu iddialarda bulunanlar, gerçekte Allah'a ve vahye inanmıyanlardır. Bu inançsızlıklarını saklar ve insanları aldatmak için de peygamberlerin getirdiklerini ikiye bölmeye, bir kısmını yalancıktan ka-

bul eder görünüp, hukuk, toplumsal yapı, devlet konusundaki ilâhî ödevlere sırt çevrilmesini sağlamaya çalışırlar. Toplumu yönetecek kuralları kendileri ortaya atacak, istedikleri zulüm ve putatapıcılık kurumlarını kuracaklar da peygamberler de insanlara sadece birbirlerini sevmelerini ve bu insanların yaptıkları veya buyurdukları kurallara boyun eğmelerini öğütleyecekler! Hayır, bin kere hayır! Peygamberler insana olduğu gibi toplumlara da hitap etmişler, şartların ve kaderin elverdiği ölçüde toplum ve devlet kurmaya da çalışmışlardır. Devlet yapısı hakkındaki vahiylerin zamanla değişebileceğini belirten en ufak bir işaretleri dahi yoktur. Tersine, kimler, Allah'ın kurduğu düzen ve beğendiği toplumdan saparsa, onların gerek bu, gerek gelecek dünyada lâyık oldukları cezaya çarpılacaklarını kesinlikle belirtmişlerdir. Onlar, geleneğin, kudret ve doğru olarak buyurduğu çerçevede yapılmasını insanlığa öğütlemişler ve kendileri de bütün güçleriyle bu ilâhî siteyi kurmaya, gerçekleştirmeye çalışmışlardır. Kendi kısır akıllarının çürük düzenlerini yaşatmak isteyen zavallılaşırlar ve peygamberlere iftira ederler, ya da kendi akıllarından peygamberlere ödev biçerler, onların ödevlerini sınırlandırırlar.

İslâmın toplum anlayışında, şüphesiz, insanların yaradılış farkından doğan ayrılıkların kökten ortadan kaldırılması teşebbüsüne yol yoktur. Ancak, insanların bu ayrılıklarını da birbirlerini ezmek veya sömürmek, aşağılamak veya küçümsemek için bir araç gibi kullanmalarına da asla izin verilmesi söz konusu değildir. Hele bunun için sınıflaşmaları, ta-

bakalaşmaları asla uygun görülmez. Her müslüman, kendisine verilen özellikleri ve bağışları kendisinde bir emanet olarak görür. Ödevini, kulluğunu yerine getirmekte Tanrı önünde kendisine bağışlanan bu maddî ve mânevî nimetlerden tek zerresine kadar sorumludur. Herkes kendi imkânları ve kabiliyetleri ölçüsünde sorumludur. Zengin, zengin olması sebebiyle kendini fakirden üstün göremez, onu ezemez. Kuvvetli, zayıfla toplum önünde aynı derecededir. Kuvvetini zayıfın aleyhine kullanamaz. Patron sırf patron olduğu için Tanrı önünde ve islâm toplumu katında işçiden daha üstün sayılamaz. Kim erdemli, kim Allah'a karşı ödevlerini yerine getirmekte daha titizse Allah önünde de, islâm toplumu katında da üstün olan, hayırlı sayılan odur. İnsanlar imkânları veya kabiliyetleri sebebiyle idareci veya idare edilen, patron veya işçi, okumuş veya okumamış olabilir. Fakat ne olursa olsun sorumluluktan kurtulamaz ve sırf bu özelliklerden dolayı ayrı bir hak veya üstünlük taslayamazlar. Yetkileri arttıkça sorumluluğu da artar müslümanın. Devlet reisi ile bir erin veya toplumun en zengin kişisiyle en fakir kişisinin, patronla işçinin, ilim adamıyla esnafın, kısacası toplumun her katından her kişinin hayatı aşağı yukarı aynı modele, aynı seviyeye uygun olarak düzenlenir. Uçurumlardan, kapitalist düzendeki teorik ve pratik olarak, komünist düzen de de fiilen doğan eşitsizliklerden gerçek islâm toplumunda eser bile yoktur.

## KAVRAYAN DUYGUYU ONARAN

Her çağ bir duygunun daha çok etkisinde. Sanki insanlık için duyguların da çağları var. Bir duygu bir medeniyetin doğuşunda birdenbire öbür duyguları aşıyor, bir duygu öbürlerinden çok çiçekleniyor, öbür duyguların üzerine yayılıyor. Bir an geliyor, öbür duygular bu duygunun gölgesinde başka renkler, başka tonlar kazanıyorlar. Bir duygunun şiddeti ve keskinliği öbürlerini büyülüyor. Dört yanı tutan duygunun açısından bakarsak, tarihin de zaman zaman, çağ çağ ayrı heyecanların sarsıntı ve tutkularıyla dokunduğunu görürüz. Mısır Medeniyetinde bu egemen duygu, *korku*dur. Bu medeniyetin mimarları, âdeta halkı bir korkunun tutsağı şeklinde düşünmüşler ve medeniyet kuruluşlarını bu korkuyu sürekli olarak yaşatacak ve besleyecek anlamlar ve malzemelerle inşa etmişlerdir. Eski Mısır dininde, korku, ölüm gücünün en büyük silâhıdır. Ölüm kudretinin saldığı dehşet, eski Mısır yazıtlarında

elinde terazi tutan bir ölüm görevlisinin görünüşünden hemen göze çarpan fizik bir etkiyle belirir âdeta. Âdeta o terazide bir kefede iyilikler, bir kefede de kötülükler değil, bir kefede ceza gücü, öbür kefede de insanın battığı ve içinden çıkamadığı suç bulunur. Bu terazi, Mısır'ın metafizik terazisi, sevinçle acıyı, iyilikle kötüyü, sevapla günahı değil, doğrudan doğruya altından kalkılması güç suçları tartmaya yarayan sembolik bir ceza âletidir. Bu terazi âdeta bir idam sehpasıdır. İnsan, kendini ezen kudretler önünde ancak daha az ve daha çok suçlu olmak bakımından hesap verebilmektedir. Armağanla ödüllendirilen çok az sayıda rahipler de ancak bu insanın suçluluğunu tartma ve cezasını vermedeki başarılarından dolayı hak kazanmaktadırlar istisnaî sevince. Asıl var olan Cehennemdir. Cennet ancak Cehennemin görevlerini olanca ciddilikleri ile kolaylaştıranlara ayrılmış ek bir dinlenme ve güç tazeleme yeridir. Bu yüzdendir ki, güçlü hükümdarlar tanrılaştırılır. Tanrı - hükümdarlar, böylece halkı, korkusu ve terörü altında tutarak ceza yoluyla insanın doğuştan gelen suçluluğunu azaltmak ve dizginlemek isterler. Bu medeniyetin ana temleri, duygu karakteri, suç, ceza, korku, dehşet, terör gibi birbirine yakın kavramlarla anlatılabilir. Ehramlar da, bu halk korkusunun sağlanması yolunda estetik dehaya ulaşılan anıtlardır. Eski Mısır halkı, bu anıtlar önünde hayranlıktan çok ezilme korkusunu, iyice, elle tutulur bir biçimde duysunlar istenmiştir. Böylece, Tanrı - hükümdarlar, sadece sağlıklarında değil, öldükten sonra bile halkın üstünde ezici otoriterlerini devam

ettiregelmişlerdir. Zaten ölüm de onların en büyük silâhı ödevini görmektedir. "Öbür duygular tamamen yok olmuştur" anlamına gelmez bu söylediklerimiz. Ama sevinç, aşk, umut gibi, duygular, korkutmanın ve korkmanın diyaloğu bir havada erimişler, loş gölgeler içinde âdeta kaybolmuşlardır. Bu korku egemenliğine başkaldıran ve yapacağı devrimle günışığının kontrastını getirmek isteyen Firavun Aton ise kısa zamanda ezilmiş ve devriminin izleri de kanla silinmiştir. Eldeki eksik ve karanlık dökümanlar ancak kendi içinde Mısır'ın bu tek otokritiğini tesbit edebilmektedirler. Mısır'ı değiştirme ve ilâhî neşe ve ruhî huzura kavuşturmanın ilk büyük ve sonuç alıcı davranışı dışardan gelmiştir. Bu da Arz-ı Mukaddesin yeşil ve renkli ufuklarından kalkıp gelen ve yaşadığı destanla Mısır ruhunda ilk merhamet ve sevgi kanamasını doğuran Hazreti Yusuf denemesi ve girişimidir. Mısır Medeniyeti'ni özden bir metamorfoza uğratmanın bu açıdan bakılınca Kutsal Kitab'ta anlatılan Hazreti Yusuf'a karşı duyulan bir aşk ilgisi ile başlamasının derin anlamına erilir. Mısır Azizinin (devlet adamının) karısı olan Züleyha, başlangıçta kendi uygarlığının zihniyeti içindedir. Hazreti Yusuf'a zorla sahip olmak istemektedir. Peygambere yapılan iftira da aynı zihniyetin sonucu olarak korku salmak metoduna uymaktadır. Fakat Peygamber Mısır Medeniyeti'nin o zamana kadar bilmediği bir silâha sahiptir. O silâh da, hakikattır. Mısır, hakikatı zindan silâhıyla karşılamaya kalkar. Fakat bu savaşın sonunda Mısır Medeniyeti'ne aşkın başlattığı ve merhametle hakikatin tamamladığı yeni bir

duygunun üstünlüğü düşüncesi girmiş olur. Hazreti Yusuf kıssasındaki oğul sevgisi, kardeş düşmanlığı ve affı, aşk, gurbet gibi korku duygusunun karşısında yer alacak duygular, Mısır Medeniyeti'ni yavaş yavaş değiştirecektir. Züleyha, artık baştaki Züleyha değildir. Ve Mısır artık baştaki Mısır değildir. Yavaş yavaş olan bu değişim, Peygamberin vahiy hakikatlarıyla olan üstünlüğünün sonucudur. Öküzün öküzü, başağın başağı yemesi biçiminde, yani korku kavramları çerçevesinde olan Firavun'un rüyasının yorumu da devletin ve ona sıkı sıkıya yapışık dinin değişmesini ve hakikat önünde boyun eğmesini sağlayacaktır.

Mezopotamya Medeniyeti'nde başat duygu, *hayranlık duygusu*dur. Sonsuz gök güzelliği ve düzeni bir korkudan çok, bir hayranlıkta erime duygusunu doğurmaktadır insanda. Bu öyle kavrayan bir hayranlıktır ki, hayrete bile yer yoktur. Mısır Medeniyeti'nde korkunun kölesi ve ezilmişi olan insan, burda da hayranlığın zebunu, kurbanı, düşkünü ve esiridir. İnsan devamlı olarak yıldızların etkisinde ve büyüsündedir. Her yıldız, bir zamanda insana yapacağını göstermektedir. Bunun dışındaki duygular ve davranışlar, büyük armoniyi bozacak gibidir. Bâbil Kulesi ülküsü böylece gök geometrisinin insan ruhunu büyük zinciriyle bağlamaktadır. Mısır Medeniyetinin korku düzeninin yerini büyü gücü almıştır. Harut ve Marut, bu uygarlığın asıl otoriteleridir. Sonradan bu Medeniyetin etkisiyle Mısır Medeniyeti'nde de büyü etkisi hegamonyasını kuracaktır.

Yunan Medeniyetinde hâkim olan, bir duygu-

dan çok bir *bir duygu kompozisyonu*dur. Tabiattan gelen ve mitleşen bazı etkilerin uyandırdığı bir duygu sentezi. Biraz yaramazlık, bir parça oynaklık, bir sınıf insana has da olsa, özgürlük, *serüven duygusu*, merakı gibi birbirine akraba duyguların bir serisidir bu duygu demeti.

Roma'nın her ruha yayılan duygusu, üstünlük ve yenme, *hâkim olma duygusu*dur.

Çin Medeniyeti'nde de, çok incelmiş bir *erotizm* ve *zerafet* biçimini almış bir yaşama akışı, Hint Medeniyeti'nde ise sürekli olarak varoluş kımıldanışlarını sembolik bir çalkanışa indirgeyen mistik veya *metafizik bağlanış duygusu* göze çarpmaktadır.

Kısaca ve ana hatlarını iyice kabartarak sunduğumuz bu tarihî tablo da göstermektedir ki, her çağ ve daha doğrusu her uygarlık bir duygunun ekseninde dönmektedir. Bunları incelemenin de faydası, geçmiş uygarlıkların durum ve davranışlarından gerekli öz ibreti çıkarmaktır. Düşünce alanı iyice daraltılmış islâm aydınının ufuklarına bu eski medeniyetlerin anlamını çeşitli açılardan sermek ise bizim için aşağı yukarı hayatî bir önem taşımaktadır. Tarih ve çağlar içindeki yerimizi bulmak için, bizi, gerek önce gelerek, gerek sonra gelerek çevreleyen uygarlıkları iyice tanımamız çok faydalı olacaktır. Biz de bu uygarlıklar üzerinde bunun için sık sık durmaktayız.

Rönesans, Yunan Uygarlığı'ndan yola çıkar ve bugüne kadar gelen gelişim çizgisinde bu kesin etki hiçbir zaman azalmaz. Ama yine de yeni bir duygu ve duyarlık nüansına ulaşmadığı iddia edilemez.

Çağdaş duyarlık ve duygu dünyasını işte bu yeni eğilimler doğurmuştur.

Rönesans'ta başlıyarak bugüne kadar gelen yeni batı duygusu, Roma'nın dünyaya hâkim olma duygusunun evrene ve tabiata ve bunların aracılığıyla insana ve eşyaya hâkim olma duygusuna çevrilmiş şekliyle eski yunanın serüven duygusunun icat ve keşfe dönüşmüş şeklinin bağdaşmasından doğan yeni bir tür duygu oldu. Roma, insan gücüyle yine insanları hegemonyası altına alma dâvâsındaydı. Yeni Batı, bir adım daha atarak, eşya gücüyle eşyayı, evreni ve insanları egemenliğine sokmaya çalıştı. Yunanın serüven duygusuna da sanat ve bilim gücü katılarak bu egemenliği sağlama amacıyla uzlaştırıldı. Sanat eski yunanda ya cinsel veya tamamen estetik bir amacın verimi iken, Modern Batı'da şuuraltından da olsa etki âleti oldu. Rönesans sonrası Batı'yı en çok ilgilendiren duygu, dolaylı veya dolaysız olarak *etkileme* gücü oldu. İcat, keşif, serüven ve egemen olma duyguları, *etkileme duygusu* diyebileceğimiz bir renge büründü. Bilimin pratiğe yönelmesini sağlayan sürekli etkileme arzusu, tekniği doğurdu. Teknik, etki motifi olarak bir şok özelliğini kazandı. Batı sürekli olarak seri halde şoklarla Doğu dünyasını, Asya insanlarını, Afrika bölgesini şaşırtma ve bu şaşkınlıkta dondurma yolunu iyi kullandı. Doğu dünyası için bu beklenmedik ve yepyeni bir usuldü. Doğu, ansızın gelen her şokun arkasından bir sükûnet ve gelişme halinin çıkacağını umarken yeni bir şok, zihinleri ve davranışları altüst ediyordu. Böylece, kendi medeniyetinin üstünlüğünü kabul ettire-

mediği insanları, kendi kendilerini toparlamaktan mahrum etmenin yolunu bulmuştu Batı. Doğu, gelen her vuruşu, geçici ve nasılsa uğranılmış bir felâket sayıyor ve arkasından uzun ve ıstıraplı bir bekleyişle eski huzuruna kavuşmayı usanmadan, bıkmadan umut etmekten başka bir tepki gösteremiyordu. Bu bekleyişin tam yemişini vereceği anda Batı'nın yeni bir şoku, Doğu'yu yeni ve aktüel bir huzursuzluğun içine atıyor, bu kez de kafalar bu yeni durumu tartışıp duruyorlar, eski şoklarla Batı'nın elde ettiğine razı oluyorlar ve böylece son şoku atlatmanın veya en az zararla savmanın yolunu araştırıyorlardı. Bu son iki yüz yıldır Doğu ve Batı arasındaki ilişkinin ana yönü bu olmuştur. Böylece adım adım Batı hiç de gönülden sevilmeden Doğu'nun zihnini fethetti. Bu şok doğurma etkisinin son ulaştığı merhale *Teknik şoku* merhalesidir. Daha çok kapitalizmin tekelinde olan teknik şoku, bir ara artık Batı'nın ulaştığı en yüksek etki seviyesi oldu.

Teknik şokun iki ucu vardır. Bir ucunda şoku yapanın duyduğu ezme ve yıpratmadan doğan egemenlik duygusu. Öte ucunda ezilmeden ve şok etkisinde yamyassı hale gelmekten doğan aşağılık duygusu etkisi. Böylece bir yandan artık Batı çöküşünün müjdecisi olan bir gurura kapılma havasına girmişken, öte yandan Doğu aşağılık duygusunun insanı sürükleyebileği her türlü sefaletle kıvranıyor, çareyi hep bir panik havası içinde araştırdığı için bir türlü bir çıkar yol bulamamanın sancısını çekiyor.

İşte tam bu durumda, marksizm, Batı'da yine sözde Batı'ya karşı, yeni bir etki duygusunun keşfiy-

le çıkageldi. Bu da denilebilirse, *davranış şoku*dur. Teknik şoku da yedeğinde bulunduran bu yeni şok tarzı, davranış şoku, insanları beklenmedik atılımlarla düşünemez hale getirmektedir. Terör, kan dökme, öldürme, artık bu yeni ideolojinin en tabiî gelişme ve genişleme politikası haline gelmiştir. Doğu, teknik şokun tam sırrını çözeceği an, bu kez bu yeni şokla karşılaşmıştır. Hem bu sefer şoku dışından değil, içinden algılamaktadır. Üstelik Batı'da da teknik şokun yerini almak için savaşını yapan bu doktrin, bir an için Doğu'nun gözüne öcünü alabileceği bir kanal gibi de görünmek imtiyazını taşımaktadır. Maolar, Che Gueveralar hep bu davranış tipinin idealleştirilmiş prototipleridir.

İslâm medeniyeti, belli bir duygunun öbür duyguları körleştirmesine engel olmak için insanın doğuştan taşıdığı bütün duygularını, insanı Tanrı önünde ulaşılabilecek en üstün seviyeye vardıracak şekilde birbiriyle bağdaştırarak geliştirmenin tarz ve usullerini yapısında taşıyan bir medeniyettir. İnsan fıtratı ve vahiy, evren ve ülkü, din ve dünya, bu âhengi sağlamak için baştan beri birbirine uygun bir yapıda geliştirilmiştir. Başkalarını ezme, erdem açısından üstün bir yetenek sayılmak şöyle dursun zulüm kabul edilmiştir. Ezilmeye razı olma da, ezme gibi, kötü davranışlardan addedilmiştir. İslâm sitesini, iki dünya mutluluğunu gerçekleştirmek için, insanların, barış ve anlayış içinde, feragat, sevgi ve acımayla elele vermelerini buyurmuştur din. Devlet kişiyi, kişi de toplumu ezemiyecektir. İyilik yapanlar ve iyilik yolunda yarışanlar, iki dünyada da armağa-

na kavuşacaklar, kötülük ve zulüm yapanlar iki dünyada da cezalandırılacaklardır. Müslüman yalnız kendisini değil, toplumu da en az kendisi kadar düşünecektir. Hedef, Allah'a yaklaşmadır. İster köle, ister hür, ister zengin, ister fakir, ister hükümdar, ister yurttaş olsun, Allah'ın buyurduklarını en çok yerine getirerek takva kavramının özüne eren, üstün sayılacaktır. Allah korkusu ve Allah sevgisi, Allah uğrunda bağışlama ve Allah için savaş, gerek enfüsî cihad (yani insanın kendi nefsiyle savaşması), gerek âfakî cihad (yani islâmlığın ve dolayısıyla insanlığın düşmanlarıyla savaş), namaz, oruç, hac, zekât, bağış gibi islâmın öngördüğü ödevleri yerine getirmedeki niyet arılığı ve davranış titizliği, islâm insanının ruh özelliği olan takvaya kavuşturacaktır inanmış kişiyi. İslâm, ilâhî rahmet ve gazab kelimelerini de bütün açık ve seçikliği ve keskinliğiyle insanlığa getirmiştir. Rahmet, gazaptan üstündür. Cennet ve Cehennem, armağan ve ceza ülkeleri olarak görevlendirilmiş iki din kurumudur, iki âhiret sitesidir âdeta. Müslümanın duygularının bir araya gelmesinden çıkan anlam, sevinç ve huzurun en başta geldiği bir duygu demetini, korku, ceza, armağan, sevgi, iş ve çalışma aşkı gibi türlü duyguların sentezini Tanrı rızasına ulaşma yönünde verimlendirerek takva hissine ulaşmak hedefinden asla şaşmamak demektir. Olgun ve ergin insan (insan-ı kâmil) kavramı bu duygu erginliğini ifade eder. İnanç, düşünce, duygu ve davranış bakımından insanın erebileceği en mükemmel durumu islâm dini tasvir, teklif etmiş ve buna ulaşmanın yollarını da Kur'an-ı Kerîm, peygamber-

ler ve velîler göstermişlerdir. Bütün mesele ruhu alışkanlıkların zincirinde bayatlamaktan korumak ve sürekli olarak Allah aşkıyla diri tutmaktır. Evrene ve eşyaya hâkim oluş da, müslümanın islâmı her yerde, her şartta ve her zamanda gerçekleştirme ödevinin kaçınılmaz sonucudur. İslâm, kendisiyle birlikte hâkim olduğu eşyayı da Allah'a teslim etmenin şuurudur. Teslim aldığını Allah'a teslim etme ve bütün benliğiyle *Allah'a teslim olma* demektir müslüman olmak. Allah'ın rızasını, insan ruhunun içinde ve dışında bir mânevî ve maddî site halinde gerçekleştirme aşkını taşımak demektir mümin ve müslüman olmak.

Peygamberler devri, sahabeler zamanı ve onlardan sonra islâm esaslarına bağlılıktan ayrılmayan islâm devletleri çağları ile, insanlığın, bütün tarihi boyunca görebileceği en üstün insan örneği ve site donatımı gerçekleşti. Peygamber devri, Dört Halife devri, Emevî ve Abbasî devirleri, Endülüs Medeniyeti, Mâverâünnehir devletleri, Hint-İslâm devri, Selçuk ve Osmanlı Devleti devirlerinde gerek fert, gerek toplum hayatında insanlığı kurtaracak ne beliğ örnekler ve dönemler vardır.

Ancak bir parça Asya ve Doğu etkisiyle Batı'nın teknik ve şimdi de komünist dünyanın davranış şokundan İslâm Ülkeleri de kendini kurtaramadı. Batı'nın arka arkaya gelen ve kesilmek nedir bilmeyen şoklarının etkisiyle sersemlediği bir zamanda bu kez komünizmin aman bilmez davranış ve eylem şokları tepesine inmeğe başladı. Telkin ve tebliğ, aydınlıklar içinde hür iradeye angaje olmaya alışmış İslâm

Ülkelerini bu şoklar şaşırttı ve tepkiden alıkoydu. Bununla birlikte islâmın hakikat gücü müslümanları Batı'ya ve komünizme tüm adapte olma tehlikesinden bugün bile korumaktadır. Ama zarar büyük, gedik korkunçtur. Şimdi müslümanların, bir yandan tahlil yoluyla Batı'nın teknik şokunun travmatik etkisinden ve geçmişinde saklı destan tavrını, kahramanlık direnişini dirilterek komünizmin davranış ve eylem şoku yoluyla sağladığı panikten kurtulmaları gerekmektedir. Allah'ın verdiği nîmetleri olan akıl ve bilgi, hayâl ve sanat gücüyle Batı'nın etkisinden, yiğitlik, feragat, kendini islâm ülküsüne adam yoluyla da, yani yeni destan hayatlarıyla da komünizmin en çok da gençliği çeken sahte mit sürprizlerinin kayıplarından kurtulmak mümkündür.

İslâm dünyası, takva erlerinin açtığı caddede yürüyecek, büyük inanç, düşünce, bilim, sanat, edebiyat ve eylem kahramanlarını doğurmak zorundadır. Var olmak için ve insanlığın yeniden, yeni baştan var olması için.

## YENİLENİŞ VE DİN

Din yenilenmeye muhtaç değildir. Çünkü zaten her zaman yenidir. Bir dinin yeniliğini kaybetmesi demek, kendi özünden ayrılması, sapması demektir ki, tarihte bunun örnekleri, Tanrı'nın birliği ilkesinden şu veya bu anlamda ayrılan yahudilik ve hıristiyanlığın geçirdiği değişimlerde açık ve seçik olarak görülmektedir.

Dünyaya inmiş olmak bakımından din, her özünden ayrılmanın arkasından vahiylerle aslına döndürülmüş, böyle böyle artık aslı bozulamıyacak bir mükemmelliğe, mükemmelliğin son haline, islâma dönüşmüştür. Artık bundan sonraki ayrılmaları tesbit etmek kolaylaşmıştır. İnsanlığın erdiği yazı uygarlığı, esas metinlerin kaybolmıyacak şekilde muhafazası gücüne ulaşmıştır. Esas metinler ve peygamberlerin din yaşantısı, ilk müminlerin dini anlayış ve uygulayışları ana çizgileriyle artık her çağa

ulaşacak bir sağlamlıkta insanlığın elinde bulunmaktadır.

Bu bakımdan din yenilenmeye muhtaç değildir ama insanların din kavrayış ve hazmedişleri zaman zaman bayatlama tehlikesiyle karşı karşıya kalmaktadır. İşte her çağda gelen samimi din düşünürleri ve erenleri, bu bayatlamış yapıyı değiştirerek dinin özünden alınan ilham ve hızlarla insanoğlunun din yaşantılarını tazelemeğe çalışırlar ki, bu çalışmalar dinde değişiklik yapma anlamına gelmez. Daha çok dinin ruhunu insana yeniden sindirmek, umutsuzluğa düşerek evren karanlığına gömülmek tehlikesiyle karşı karşıya bulunan insanlığı yeniden dinin aydınlığına kavuşturmak çabasıdır bu.

Şüphesiz dinin bozulmasından doğmuş dinler zamanın etkisi altında kalmaya mahkûmdurlar. Artık aklı başında hiç kimse Tanrı'nın sadece bir ırkın tanrısı olacağını, bir ırkı öbürlerinden çok koruyacağını kabul edemez. Bazı ırklarda hâlâ yaşıyorsa bu inanç, eninde sonunda ölmeğe mahkûmdur. Bunun gibi Tanrı'nın oğlu olma inancı da bugün ne kadar yaygın olursa olsun gücünü yitirmiştir. Samimî bir inanç olmaktan çıkmıştır. Ve eninde sonunda o da ölmeğe mahkûmdur. Zaten şimdiden çeşitli yorumlarla kesinliğini kaybetmiş, bir nevi sembolik anlama bürünmüştür. Meseleyi sembolik olarak anladıktan sonra biz hıristiyanlardan daha ileri giderek diyebiliriz ki, Allah, insana baba olmaktan daha yakındır. Baba eninde sonunda bir egonun sahibidir ve oğlu için ne kadar fedakâr olursa olsun şu veya bu derecede egosunun sınırlarıyla çevrili olarak ona yakınlı-

ğını gösterecektir. Halbuki Allah, insana ana ve babasından, hatta insanın kendisine kendisinden daha yakındır. Ve bu konuda, Allah'ın insana şahdamarından daha yakın olduğu gerçeği, hiçbir marazî ve gerçeksiz merhamet tarafından aşılamaz.

Tanrı'nın tek, ebedî, ezelî, doğmamış ve doğurmamış, tam kudret sahibi, her oluşu yaratıcı, görücü, işitici, yönetici ve gözetici olması inancı, sağduyu sahiplerince, ne bugün için, ne de dün ve yarın için inkârı mümkün bir vakıadır. Geriye sadece bir ihtimal kalmaktadır. Tanrı'nın varlığına inanmamak olayı ki, bu da, dinde değişiklik yapmaktan çok, dini tanıyıp tanımamak vakıasıyla ilgilidir.

Burdan çıkacak ilk sonuç şudur: İslâm dinini bir insan ya kabul eder veya etmez. Fakat onu değiştirmeye, sözde yenilemek adına ondan bazı unsurları eksiltmeğe veya ona ekler yapmağa kalkışamaz. Çünkü, o zaten bir kere Tanrı inancı ve din kavramı kabul edildikten sonra, olduğu gibi alınacak ve kabul edilecek bir yapıdadır.

Onu reddetmenin mümkün olup olmaması meselesine gelince, bu, esasta bir inanç ve biz müslümanlarca bir ak veya kara yazı meselesi olmakla birlikte, üzerinde karşılıklı düşünmek imkânı olan bir konudur. Mümkündür ki, islâm üzerine düşündürerek bazı tereddütler yenilebilsin ve inkâra saplanacak olan bir gönül, imanı bulabilsin.

İnsanda tapınma duygusu doğuşla gelen bir duygudur. Ama kimi insan bu duygusunun şuurundadır, kimi şuurunda değildir. Kiminde bu tapınma

duygusu, dolaylı olarak gözükmekte, kiminde dolaysız olarak. İnsanlığın ilk anından bugüne kadar insan nelere tapmadı! Yıldızlara, aya, güneşe, türlü hayvanlara, ağaçlara, kayalıklara, nihayet kendi cinsinden insanlara. Kimi zamanda cinlere, şeytanlara, heykellere, mit yaratıklarına, totemlere. Kimi zaman insan meleklere ve peygamberlere taptı. Fakat yine peygamberlerin gösterdiği ışıkla gerçeği bulduğu zamanlar da oldu. O zaman insan, gerçek Tanrı'yı buldu, kendini yaratanı, ebedî ve ezelî Allah'ı tanıdı ve yalnız O'na taptı. İşte bu gerçeği getiren ve bu gerçekten insanın ayrılmaması için ilâhî bir düzen öğütleyen ve kuran din, islâm dinidir.

İnsanlığın ilk anından bugüne kadar tapınmanın devam etmesi, tapınma duygusunun fıtrî olduğunu açık bir şekilde göstermektedir. İnsan mutlaka farkında olarak veya olmayarak bir şeye veya bir varlığa tapacaktır. Eğer Allah'a tapmazsa bir eşyaya, bir yaratığa tapacaktır. Bu tapınma, çok dolaylı, dolambaçlı yoldan olabilir. Fakat değişen nedir ki? Firavun'a tapanla Mao'ya veya Lenin'e tapan arasında ne fark vardır? İnsanlar arasında kimi kimisinden üstün olabilir. Fakat bu üstünlük farkını bir tapınmaya kadar götürmek, insan ve insanlık için alçalışın en son basamağıdır.

Tanrı'ya inanmıyanlar her çağda bulunacaktır. Ama bu inançsızlar duyularını derinlemesine tahlil edebilseler, bu inançsızlıklarıyla Tanrı'nın yerine mutlaka bir başkasını koymuşlardır. Ya tabiatı, ya bir eşyayı, ya kadını, ya bir kavramı. Ya da bir başka insanı. Tapınma duygusundan kurtulamamışlardır.

Acaba bu tanrılaştırılan insanlar, yaratıklar veya eşyalar gerçekten bir tanrılık özü taşımakta mıdırlar? Akıl, sağduyu, bunu derhal reddeder. İnsan, nice güçlü olursa olsun, o da en zayıf insan gibi doğmakta, bir bakıma muhtaç olmakta, bir takım insanlar tarafından yetiştirilmekte, kimileri tarafından korunmakta, kayırılmakta ve başkalarının yardımıyla kabiliyetinin de elverdiği yetki ve güçlere ulaşmaktadır. O insanı çevreleyen bu güçleri görmeden ona tapınma, zihin ve ruh yoksulluğunun ta kendisi değil midir? İnsanlığa, topluma veya evrene, tabiatta tapınmak da, bir kritik süzgecinden geçirilirse fâniliğin, çürüme ve değişmenin, âcizlik ve zaafın nice unsurlarına bölünebilir, ayrıştırılabilir.

Çağdaş teknik, bilim ve diyalektik nice ustalaşırsa ustalaşsın, insan duyguları ve insanın Tanrı karşısındaki durumu değişmiş değildir. İnsan yine tapınma duygusu içindedir. Gönül ister ki, insanoğlu ilerleyen bilimini ve incelen aklını geçici ve noksan yaratıklara tapınma yolunda değil de, yine Allah'a yönelme yolunda kullansın ve bu bağlılıkla gerçek özgürlüğün tadına ersin. İnsanın, evrenin veya eşyanın kölesi olmaktan kurtulsun. Allah'ın kulu olduğunu kabul etmekte sınırını, yaradılış sınırın aşan gururdan, büyüklenmeden kurtulsun. Gerçek alçakgönüllülüğün ve erdemin farkına varsın. Tanrı yolu uğrunda fedakârlık ve feragatla insanlar arasında ve hatta mümkün olduğu ölçüde evrende barışın sözcüsü ve gözcüsü olsun. Tanrı aşkıyla dolan yeni insanın sırtından kurşundan ağır gurur ve huzursuzluk yükü kalkacaktır. Tabiatın ve insanlığın her yö-

nünden yükselen trajik çığlıkları biraz olsun durdurmanın mutluluğundan bir pay alacaktır.

Din değişmemiştir ve değişmiyecektir. Ama insan değişmiş ve kendi gururunun uçurumuna yuvarlanmıştır. Bu uçurumdan çıkarak yeni bir değişmenin sırrını aramalıdır. Arayacağı bu sır, dinde, Kutsal Kitap Kur'an'da ve Peygamberin yaşantı ve bıraktıkları hâtıralarda gizlidir. Eşyayı ve tabiatı fazla kurcalayan insan, biraz da, yeniden insanın gerçek miraslarına yüzünü döndürmelidir. Bu eskimez miras, bir ölümün mirası değil, dirilişin mimarisi; bir mazinin terekesi değil, istikbalin, gelecek zamanın kapitali islâmdır. İnsan gönlünün ve yüreğinin emeği, en büyük aşkla ve umutla bu tanrısal kapitale döndüğü zaman, insan, yeniden kendini büyük kurtuluş önünde bulmuş olacaktır birden. Ansınız farkında olacaktır bunun.

## KURTULUŞ ÇAĞI

Batı'nın tam batmaya yüz tuttuğu anda ona döndük. Daha doğrusu tam onun bize dönme umudunun başladığı ve kurtuluşun kendi dışında, en çok da doğuda arama niyetinin ilk belli belirsiz işaretlerini verdiği anda.

Batı, Afrika'yı, Amerika'yı, Hindistan'ı, Uzak Doğu adalarını en güçlü zamanında, medeniyet hamlesinin en umutlu ve alevli vaktinde zaptetti. Oraları, medeniyetiyle kendine çevirmiş olmadı. Belki kuvvetiyle aldı. Ve yüzyıllar boyunca o ülkeler batılılaşamadı. Yani Batı uygarlığının ideası, o toplumların ruhunu değiştiremedi. Amerika bu görüşümüzün bir istisnası olamaz. Çünkü, Amerika'da gelişen, kendi uygarlığının Avrupalılaşmış biçimi değildir. Amerikan yerli uygarlığı, halkının çoğuyla birlikte Avrupalılarca yok edildi. Şimdi Amerika'daki uygarlık, Amerika'ya yerleşmiş batılıların uygarlığıdır bilindiği gibi.

Özgür bir kişi, bir ülkeye gider, kendi isteğiyle o ülkenin hayat tarzını beğenir ve benimser. Ve yavaş yavaş gönülden o hayata adapte olur. Ama bir de bir kişi esir edilir, bir ülkeye götürülür, zorla o ülke hayatına uydurulmak istenir. O, dıştan uymak zorunda kalsa bile, içten, kendi saatlerini yaşar. Birkaç nesil geçse bile, o "eski saatleri yaşama" büsbütün silinmez. Şuuraltına geçer. Ve zaman zaman, bambaşka biçimlerde de olsa arasıra ortaya çıkar. Kimi zaman bir kriz gibi. Kimi zaman bir düş gibi, kimi zaman bir ütopya olarak, kimi zaman da bir başkaldırış biçiminde. Hele bu alınyazısı toplumlar için olursa... Toplumlar yenildikten sonra, kendi ülkesinden sürgün edilsin edilmesin, yenenin baskısıyla yenilginin gizli acısı arasındaki ilişkide büyüyen karanlık duyguların etkisinden bir türlü kurtaramazlar kendilerini. Roma'da esirlerin isyanı, hıristiyanlığın doğuş biçimi, yahudilerin Bâbil esaretini yüzlerce, binlerce yıl sonra bile bir isteri nöbeti ve bir göç ihtirası halinde yaşamaları, Amerika'daki zencilerin başkaldırışı, bilinen örneklerdir. Bir absürdite duygusu sürüp gidecektir sürgünün içinde. Marksizm, Marx'ın şahsında doğuşu açısından, yüzyıllarca gezginciliğe mahkûm edilmiş bir ırkın, gün gelip vakit erince, tanınmayacak kadar kılık ve iddia değiştirmiş bir biçimde öç alışı değil midir yere mıhlanmış gibi oturan eski efendilerden. Marksizm şatodan işporta tablasının intikam alışıdır. Yere çelik bir kapak gibi çöreklenen ağır sanayiye, kasların içinde akan öc duygusunun başkaldırışıdır. Kölelikten kurtulmak için özgürlüğü yok etme paradoksu.

Daha kötüsü var: kendi ülkenden sürülmeden kendi ülkende esir tutulman. Sürülmeden sürgün olman, kendi ülkende yabancı olman. Yüzlerce yıl, Batı tarafından zaptedilen ülkelerde halklar bu azabı yaşadı. Bu azap, bir patlamayla dışa vurulamıyorsa, sonu içe dönüklüktür, içe kapanmadır. Böyle oldu. Afrika, zaten daha ilkellik şartlarında yaşıyordu. Belki kendine öz uygarlığın ilk soluğunu aldığı demlerde bu tutsaklığa uğradı. Ve ilkellik süresinin uzamasına mahkûm oldu yüzyıllarca. Çin, Hint, Güney–Doğu Asya mânevî bir afyonla uyuşturuldu. Ve bildiğimiz gibi eski Amerika yok edildi, Avrupa'ya eklenmek için.

Ama, Tanrı'nın gücünden başka her gücün bir sonu vardır. Bir sınırda duracaktır bir yükselme. Bir vakitlerin Doğu'sunda böyle olduğu gibi Batı'da da böyle oldu. Teknikleri ilerledi, ama kendi aralarında olsun, bir barış ahlâkını kuramadılar. Zaten nasıl kurabilirlerdi ki! Uzak ülkelerde insanlara uyguladıkları insanlık dışı davranışlar, zulümler, kendileri de farkında değillerdi belki, bizzat kendi ruhlarını da kuşatmıştı. Her Avrupa halkının başka bir yerde uygulaya uygulaya farkında olmadan kaptığı soğukluk, sertlik, barbarlık, bir gün kendi aralarında patlak verecek bir kan kıyametin ilk karakter tohumu olmadı mı? Birinci Cihan Savaşı ve İkinci Cihan Savaşı, bir yağmayı paylaşamamanın tabiî patlamasıydı. Ve böylece de Batı için duraklama ve esir ülkeler için kurtuluş vakitleri geldi.

Bizim esaretimizin ise özel bir serüveni vardır. Müslümanların bu günkü duruma düşüşlerinin tah-

lili, aslında apayrı bir eserin konusu olması gerekecek kadar önemlidir. Niçin düştüğümüzü bilmezsek, nasıl kalkacağımızı da bilemeyiz. Ancak bu yazımızda insanlığın genel esaret ve özgürlük çizgilerini belirtmeğe çalıştığımızdan bu konunun derinliğine ve teferruatlı incelemesine girişmeden en belirgin dönüş ve sapış noktalarını işaret etmekle yetineceğiz.

İslâmlığın ilk çıkışında insanlık hakikate ve gerçek anlamdaki özgürlüğe sonsuz bir susama içindeydi. Fazla susayan insanın ansızın berrak ve coşkun bir kaynak bulunca birden üstüne abanması ve doymayasıya, kanmayasıya içmeğe koyulması gibi, insanlığın büyük bir bölümü de, o zamanki oturulabilir medenî dünyanın hemen hemen hepsi, çok kısa bir zamanda islâma sarıldı. Ve bu kadar kısa zamanda en korkunç köleliklerin türlüsünden, metafizik ruhî kölelikten maddî köleliğe kadar her türlü kölelikten birdenbire kurtulup birbiriyle eşit hale gelen insanlar, bir insanın uzun zaman susuz kalıp da çöllerde dolaştıktan sonra bulduğu kaynaktan haddinden aşırı su içmesinden dolayı başının dönmesi, âdeta sarhoş olması gibi bir psikolojinin etkisinde kaldılar. Bunun içindir ki, Mısır'dan kalkıp gelen insanlar, kolaylıkla büyük halife Hazreti Osman'ın evini kuşattılar ve onun meleklerin gözyaşı denebilecek kutlu kanını, mübarek, Kutsal Kitab'ın sayfalarına akıttılar. Onlar şuurlarının şiddetinden ve müslümanlıklarının şiddetinden ve müslümanlıklarının denebilirse, kılıç gibi keskinliğinden ötürü bu ilk fitnede bir uzlaşma yolunu bulamadılar. Fitnenin bastırılması ve yatışması için bir kısım müslümanın bir

kısım müslümanın önünde eğilmesi gerekiyordu. Fakat onlar, gururlarından ötürü değil, düşmana karşı her zaman dimdik durmaya alıştıklarından ve birbirlerini de tam eşit gördüklerinden, bu sosyal barış için gerekli olan eğilme sağlanamadı. Böylece ilk zaaf işareti içten geldi. Düşmanlar da gizli gizli çalışarak fitneyi körüklediler ve eğilme bilmez insanları birbirine düşürmeyi başardılar. İslâm tarihinin bugün bile hâlâ kanayan yarası böylece başladı. İçte böylece bir yara açıldı. Duygular sarsıldı. İç yara onarılmadan dışla hesaplaşma başarıyla devam etti Emevî döneminde. Emevî devri, bir nevi Roma'nın egemenliğiyle karşılaştı ve ona yenilmedi. Hatta onu sarstı. Bizans'ın şahsında canlı duran bu güç, islâmın kudreti önünde, Roma'dan gelen bu egemenlik ve insanları köleleştirme, Ortadoğu'yu esir etme fikri çöktü. Abbasî döneminde islâm bir kere açılmış olan iç yarasını onarmaya çalışırken öte yandan yunan düşüncesiyle hesaplaşmasını yapmaya girişti. Çünkü, İslâm Medeniyeti, o güne kadar en büyük altın dönemini yaşamış bir medeniyet olan Yunan Medeniyetiyle hesaplaşmasını yapmadan yaşamasını sağlayamayacaktı. Bu arada eski yunan düşüncesinin etkisiyle doğan bazı akımlar da duygu yarasına bir de düşünce ve imanı yer yer sarsan inanç yarasını ekledi. İşte bu düşünce yarasının karşısına çıkan Gazalî düşüncesi, islâm dünyasında düşünce ve inanç planında zafer kazandı ise de bu düşünce ve inanca denk bir eylem gelişmesine daha fırsat doğmadan, bir yandan Haçlılar, bir yandan da Moğol akınları bir şok etkisiyle İslâm Âlemi'ni kökünden sarstı. Ge-

rek inanç, düşünce ve duygu onarımını yapmak, gerek bu dıştan, âdeta kaderin bir cilvesi gibi gelen felâketlere karşı islâmın yeniden fışkırışını sağlamak için ortaya atılan Mansur, Muhyiddin-i Arabî ve Mevlânâ ekolleri de henüz kitlelere ve sosyal yapının temellerine kadar sızacak bir açıklığa kavuşmadan –çünkü bunlar öylesine derin bir görüş ve yaşayış dünyasının atmosferini getiriyorlardı ki, bunları ayniyle kavrayabilmek ve adım başında düşülen yanlışlıklardan kurtulmak uzun bir barış zamanına ihtiyaç gösteriyordu– dış akımların ve biraz da islâm dışı doğu dünyasının, eski İran düşünce ve inançlarının, Hint metafiziğinin hafif de olsa soluğunun pörsütüşünden büyük bir sarsıntı geçirdi İslâm Âlemi. Gerek Moğol, gerek haçlı akınları, İslâm Dünyası'nın maddî birikintisini ve insan enerjisini seller gibi akıtıp tüketti. Bu travmatik şokun psikolojik etkisiyle tutuklaşan islâm halklarının ruhu da yavaş yavaş tahlil gücünü, kurtuluş umut ve şavkını, hatta yavaş yavaş iman güç ve zevkini kaybetmeğe başladı. Böylece müslümanların düşüşü başladı. Bu düşüşün çok izahı vardır ve her biri bir açıdan doğru da olsa temel açıklamayı biz yine de kaderde aramak zorundayız. Çünkü, dünya hayatında düşüp kalkmayan sadece Allah'tır. İnsanlar düşerler kalkarlar. Gerilerler ilerlerler, insanlar sürekli olarak imtihan içindedirler, en kötü zamanlarında bile Tanrı'dan ümit kesmeyip kendi nefsleriyle savaşmalı, eksikliklerini inceleyerek bulmalı ve tamamlamalıdırlar. Umudun kaybedildiği yerde kurtuluş zayıflar. Ticaret yollarının değişmesi, dünyanın ziraî ekonomik

devreden sınaî devreye geçmesi gibi sebepler, çöküntümüzün temel sebepleri değil, belki hızlandıran faktörleridir. Asıl sebep, sâfiyetimizi, inanç halisliğimizi, umut ve aşkımızı, ilim sevgimizi, inceleme yetimizi kaybetmeğe başlamamızdır. Bunda her ırkın potansiyel gücünün bir yere kadar gidip orda durması, yani belli bir dönemde âdeta beklenemiyecek kadar büyük bir çiçeklenme gösteren toplum ilerleyişinin bir yerde tükenişinin etkisi olduğu kadar, geçmişten birike birike gelen duygu, düşünce ve inanç yaralanmalarının onarılmadan geleceğe atılması ve bu arada dış akınların maddî ve mânevî tahriplerinin de büyük payı vardır. Yani Mısır, Yunan, Roma medeniyetlerinin ve halklarının bir yerde duraklamasıyla başına gelen felâket, tarihî bir zaruret halinde islâm halkları olan arap, acem, hintli ve türklerin de başına gelecekti. Irklar bir dönemde haddinden fazla faal oluyorlar, sonra birden bire bir uyuklama dönemine giriyorlar. Bunun incelenmesi, bunun neden böyle olduğunun araştırılması tarih felsefesinin konusudur. İslâm için dünyanın sonuna kadar yaşama bakımından ilâhî bir teminat bulunmakla birlikte bu teminatın bir kere islâma girmiş her ırk için verilmiş bir teminat olduğuna dair bir düşünce yanlıştır. İslâmı elinde tutmak için her ırk veya toplum, her kişi ve insanda olduğu gibi bir çaba göstermek zorundadır. Bunu göstermezse o meşale elinden alınır. Sönmez o meşale. Bu sefer başka daha lâyık bir ele verilir. Fakat o insan veya ırk o mutluluğu bir kere elinden kaçırmış olur. Bundan çıkan açık sonuç şudur ki, bugünkü İslâm Dünyası'nın kötü du-

rumundan bazılarının iddia ettiği gibi islâm değil, bizzat o islâmı ruhlarında tutamayan müslümanlar sorumludur.

İşte müslümanlar, içten ve dıştan bu şekilde islâm uygarlığının parlak dönemini kaybetmeye yüz tuttukları bir sırada Avrupa yine müslümanlardan, bilhassa Endülüs yoluyla aldığı bazı düşünceler, ilhamlar ve metodlarla maddî planda ilerlemesini yaptı ve kısa zamanda artık ilimde, sanatta ve teknikte sönmeye yüz tutmuş İslâm Âlemi'ni esir etti. Daha sonra da içten iyice yıkımını tamamlamak ve dirilmemesini temin etmek için her türlü anarşist, nihilist düşünce tohumlarını bu masum topraklara bol bol saçtı durdu. Bugün İslâm Dünyası'ndaki kaosun sebebi bu ekimdir. Ekilenler bugün mahsulünü vermektedir. Ektiklerini bugün biçmektedirler. Son ekilen kurutucu arsenik tohumu ise, marksizmdir. Bunun çünkü bir de batıya karşı olmak gibi aldatıcı bir görünüşü vardır. Geçmişinden, medeniyetinden, kendi ruhundan kopmuş olan ve Avrupa'nın eroinvarî düşünceleriyle kriz geçiren İslâm Dünyası, bu yeni doktrine âdeta bir panzehire, şifaya sarılır gibi koşmaktadır. Ama eğer bu doktrine yakalanma da tamamlanacak olursa artık kurtuluştan bahsetmenin imkânı bile kalmayacaktır. Bu, son krizdir. Âdeta beyin kanaması.

İslâm Dünyası'nın bugününü hazırlayan trajik çizgileri ana doğrultularıyla belirttiğimiz ve bu belirtişte ortaya koyduğumuz tablo ne kadar hazin olursa olsun, gerek batılıların zaman zaman birbirine düşmesi, gerek kapitalizmle komünizm arasındaki

savaş, gerek çeşitli batı akımlarının çarpışmasının verdiği fırsatlarla olsun, esasta ise Allah'ın yine de bu masum müslüman halklara acımasından dolayı, çok az da olsa, hakikatı kavrayan yeni bir kadro yetişmeye başlamıştır. Gerçi bunlar yetersizdir. Hamuleleri zayıftır ve hafiftir. Büyük bir baskı altındadırlar. Kendilerine gerçek anlamda nefes aldırılmamakta, hele başka başka islâm ülkelerinde olanların birbiriyle temas halinde olmaları, türlü engellerle iyice baltalanmaktadır. Ama, bütün bu güçlüklere rağmen müslüman bir aydın sınıf doğmaktadır. Bunlar bir gün çilelerini doldurunca, Hazreti İbrahim'in içine atıldığı ateşten beter bu şartlarda pişmeyi bilirlerse, Allah'ın izniyle önlerine İslâm Dünyası'nı esaretten kurtarma yolu açılacaktır. Bunun açılışının başlangıcı olan halis inanç, düşünce ve edebiyatta, ilim, sanat ve eylemde büyük bir çiçeklenmenin ilk bahçıvanları olabilirlerse dünya ve insanlık islâmın yeni bir uygarlık dirilişine şahit olacaktır. Afrika, taze bir kuvvettir. Asya, sağlam bir tecrübedir. Avrupa, artık avcılık özelliklerini kaybetmeye yüz tutmuş ve av olma özelliklerine bürünmenin kaçınılmaz kaderiyle karşı karşıya gelmiştir. Şu anda bir yandan Avrupa'nın, bir yandan Amerika'nın, bir yandan da Rusya'nın köleliğiyle inleyen müslümanlar için tarihin büyük fırsat kapıları kapanmış değildir. Yepyeni kapılar açılmıştır. Yeter ki, biz bu geçici dünyanın fâni ihtiraslarına müslümanların talihini feda etmeyecek büyük bir erdem ve feragat duygusuyla hareket ederek, nefslerimiz için en mâsum hevesleri dahi reddederek, islâm medeniyetinin yeniden ışımasına ve dünyayı ışıtmasına, yeni bir islâm aydınının bir in-

sanlık yoğurmasına insan takatinin son gücüyle çalışmaktan vazgeçmeyelim ve umudumuzu asla kesmeyelim.

Evet, Batı'dan gelen esintiyle dejeneressansa uğradık, bozulduk, yıkıldık. Çürüdük, çarpıldık ve kısırlaştık. Eğitim ve köşe bucaklara yerleşenlerin ihtirasları sebebiyle âdeta onulmaz bir adaptasyonun kurbanı olduk. Fakat realite ne kadar acı olursa olsun, insanoğlu bu realiteyi görmeye başladığı anda acıları biraz hafiflemiş demektir, bir umut başlamış demektir. İçinde bulunduğumuz şartların kötülüğünü görüyoruz, neden iyi için bir çalışma ve çıkış yapmayalım? Kaybedeceğimiz bir şey kalmamıştır. Şimdi bize düşen, bir daha tekrar edelim, yeni bir uygarlık doğurmaktır. Kurtuluş uygarlığı. Zaten batmakta olan ve bizi de bugüne kadar batırmış olan Batı'dan bir umut yoktur. Tam onun batış anında doğan ve bir kurtarıcı pozunda gelen marksizm ise kelimenin tam anlamıyla beynimizin son düşünme hücrelerini de tahrip edecek ve bizi beterin beteri bir ezberci diyalektiğin kölesi yapacak bir felç ejderhasıdır. Marksizm, daha gelişinin başlangıcında kendi öz ülkelerinde bile yozlaşmaya başlamış ve bütün iddiasına rağmen bir ümanizm ve uygarlık doğuramamıştır. Batmakta olan Batı'dan hâlâ ilham dilenmeye kalkmak ne kadar kafasızlık ise marksizmde de yeni bir kurtuluş uygarlığı ummak o kadar bir tehlikeli serüvendir.

Şimdi çıkış yolunu biraz daha elle tutulur, gözle görülür bir şekilde kavrayabilmemiz için İslâm Dünyası'na biraz daha yakından eğilelim.

O Şam, Bağdat, İstanbul, Mekke, Medine, Karaçi, Kahire, Cezayir, Semerkand, Taşkent, Buhara, Şiraz nerededir?

Şam, cesaret, şecaat, karar, kuvvet ve kudretti. İslâmın yeniden dirilişinde Şam'ın katkısı bu yönde, bu eski gizli güçlerini uyandırma yönünde olmalı değil mi? Ama şimdi Şam'da ne var? Ayrılık, tereddüt, zayıflık. Bunun üzerinde düşünmeli değil mi?

Bağdat, ilim, fikir, yumuşaklık, merhamet ve hikmet-i hükûmetti. Şimdi ne var Bağdat'ta? Zulûm, kan, korku ve dehşet. İslâm Uygarlığı'nın dirilişinde Bağdat bu eski melekelerini diriltmeyi ve işletmeyi düşünmeli değil midir?

İstanbul, birlik, feragat, derleyiş, toparlayış, değerlerden tek taneyi yitirmeyiş, liderlik, müsamaha, adalet, hâkimiyet ve devletti. Ne kaldı şimdi bunlardan İstanbul'da? İstanbul, İslâm Ülkeleri'nin yeniden dirilişinde, yakın güne kadar sürmüş bu erdemlerini tezelden hâtıra halinde realite planına, geçmiş zaman çizgisinden aktüel vakit alanına çıkarmayı düşünsün.

Mekke, mucize iklimi, vahiy ülkesi, Rahman soluğunun bereketi, derinlik ve doğruluk, erdem, sabır ve şehadet çilesi, tertemiz bir niyetti. Şimdi ne oldu ona? Hiç olmazsa, bir hac hararetinden bu eski altın vakitlere ermeyi düşünsün.

Medine, ölçü, kılı kıldan ayırma, barış, savaş ve selâmet, kerem ve kerametti. Şimdi ne oldu ona? Hiç olmazsa, her an, her vakit, Ulu Peygamber'in huzurunda olmanın utancıyla kendine gelmeyi düşünsün.

Bütün bu mucize, vahiy, Rahman soluğunun bereketi, derinlik ve doğruluk, erdem, sabır ve şehadet çilesi, tertemiz niyet, Allah rızası, O'na gönülden teslim oluş, ölçü dehası, kılı kıldan ayırma zekâsı, barış, savaş ve selâmet, kerem ve keramet, birlik, beraberlik, derleyiş toparlayış ustalığı, değerlerden tek zerreyi yitirmeyiş ekonomisi, müsamaha, merhamet, rahmet, yumuşaklık, adalet, liderlik, hâkimiyet ve devlet, cesaret, şecaat, karar, kuvvet ve kudret, ilim, fikir, hikmet ve hikmet-i hükûmet melekeleri ne oldu? Bir kayaya mı dönüştü? Hâşâ! Öyle bile olsa, biz içimizi o kayalara çalmalı, yüreğimizi o kayalara vurmalı değil miyiz? Belki bu çalış ve vuruştan yeni bir kaynak fışkırır. Hazreti Musa'nın âsasının ödevini görür ezilmiş gönüllerimiz. Belki bu vuruştan yeni bir diriliş kıvılcımı, alevi çıkar. Belki insanlık için yeni bir aşk meşalesi yanar bu çileden ve azaptan. Hayır, Allah'ın bu mânevî nimetleri asla taşa ve kayaya dönüşmez. Ama diyelim ki, dönüşmüş. Gözyaşlarımızla ıslatsak o taşları, o kayaları. O taşlar, o kayalar, belki gözyaşlarımızdan eriyecek, ruhumuzdaki eksik çeliğin ilk hamuru olacak bu eriyik. O hamurdan, o mayadan yeni bir insan, islâm insanı gelmeyecek mi?

## METAFİZİK GERİLİM ŞARTI

Ortadoğu insanının bir hastalığı daha var. Bir an için ben ona "metafizik gerilimden uzaklaşma" diyeceğim. Uzaklaşma yerine daha ılımlı bir kelime koyarak "kaçış" da denebilir. Ya da daha amansız davranılarak "metafizik duygusundan yoksunluk" da denebilir.

Bu kaçış, yoksunluk veya uzaklaşma, derecesi ve nüansları bir yana, "metafizik gerilim" sözüyle neyi kastettiğimizi de iyice belirtmek zorundayız. Düşüncelerin kesinlikle anlaşılabilmesi için her şeyden önce kullandığımız kavramların hangi anlama geldiğini, sınırlarını, içine aldığı ve dışında bıraktığı düşünce ve düşünüş kımıltılarını iyice çizmek, hele bir kavramlar kargaşası görünümünü veren çağımız için âdeta kaçınılmaz bir zaruret.

"Metafizik" kavramıyla Auguste Comte'un metafizik kelimesine verdiği anlamı kastedmediğim gibi, marksistlerin komünist düşünüş dışındaki her

düşünüşe vurdukları metafizik! damgasının karalayıcı slogan zihniyetini de taşımıyorum. Bir akrabalığı olsa da, tamı tamına klasik anlamda mistisizm de değil anlatmak istediğim. Mistiklik, benim "metafizik gerilim" deyimiyle anlatmak istediğim ruh halinin yanında daha statik, âdeta bir mizac ve yorumlayış kaçınılmazlığı olarak kalır.

"Metafizik gerilim" deyimiyle tamamen dinî bir motifi de belirlemiş olmuyorum. Biliyorum ki, "metafizik gerilim"i, olmadan da bir insan dindar olabilir. Herkeste metafizik gerilim aramağa da hakkımız yoktur. Hatta dinin gerilimsiz bir şekilde, ötesini ve berisini kurcalamadan, fizikötesi inançlarını da taşımak zorunda olan bir mümin, olduğu gibi kabul etmek tarzında bu inançlara sahip olabilir. Ve bu türlü inanış da kınanmayı gerektirmez. Hele halkın genel çoğunluğunda, hele okuma ve derinleşme imkânı olmayanlarda bu gerilimi zorla doğurmaya çalışmakta da bir anlam yoktur. Kimi zaman da ters sonuçlar ve tepkiler doğuracak kadar da tehlikeli olabilir. İslâm düşünce tarihinde, sadece bilginler arasında kalması daha iyi olacak tartışmaların birdenbire büyük kitlelere yayılmasından nice sapıklıkların doğduğu da bilinmektedir.

Öyleyse nedir bu "metafizik gerilim?" Ve hangi planlarda ve kadrolarda bu gerilimin olmamasından yakınıyorum ve olmasını istiyorum? Ve niçin yakınıyorum ve niçin istiyorum?

Metafizik gerilimle metafizik mizaç birbirine bağlı olmakla birlikte bir noktadan sonra birbirinden ayrılmaktadırlar. Metafizik mizaç, bir nevi mistik

mizacın benzeridir. Ama metafizik gerilim, bir mizaçtan başlasa da başlamasa da ruhu statik bir yorumlayıştan dinamik bir vaziyet alışa ve aktif bir kavrayış, kucaklayış, değiştirme arzusuna götüren bir ruh halidir.

Mistik mizaç, eşyanın gerisinde bir başka motifin yattığını kabul eder ve bundan ileri giderek metafizik mizaca, ya da daha ileri giderek dinî derinliğe, yani ledünnî mizaca, tasavvufî kaygıya ulaşabilir. Ama en karakteristik halinde mistik mizacın, eşyanın gerisinde gördüğü gölgeler veya kuvvetler arasında bir birleştirme yapma çabası, onları bir eksende toplıyarak ondan başka insanlara da ulaştırılacak bir mesaj çıkarılma niyeti yoktur. Mistik, elinde olmaksızın eşyanın gerisinde bir kımıldanış sezer ve bunun ne demeye geldiğini araştırmaz, hatta çok defa bu araştırmadan korkar. Güçlü bir şahsiyet yapısı yoksa bir takım bâtıl inançlarla da zaman zaman oyalar kendi zihin ve ruhunu. Şuuraltından veya sadece bir seziş halinde eşya gerisindeki varoluşun bir bütün olduğunu veya bir birlik halinde olduğunu fark etse de, yine o şuurunun aydınlığında her eşyanın gerisindeki mistik gerçeklik veya varoluşun parça parça olduğunu ve her parçanın ait oldu eşyaya sıkı sıkı yapışıklığı inancını taşımaya devam eder.

Metafizik mizaçta ise, evrenin ve eşyanın gerisindeki varoluş parçaları bütünlenmiş ve eşyadan bir miktar uzaklaşmıştır. Mistik mizaç kavrayışında, eşya ile mistik varoluş sadece bir arada bulunmak gibi bir özellik belirtirken, metafizik mizaç anlayışında, eşya ile metafizik varlık veya anlam arasında bir

alışveriş, bir bağıntı söz konusu olmuştur. Bu bağıntıyı, Auguste Comte, bir sebep-netice bağı gibi görmektedir. Pozitif bilimlerdeki determinizm kuralının burada da geçerli olduğu varsayımını kullanmıştır. Bu, aşırı analojik bir hükümdür. İkinci ve daha büyük bir varsayımı da, insanlığın tarih içinde böyle bir metafizik zihnî çağ yaşamış olmasını kabul etmesidir ki, bu da oldukça aşırı bir iddia olmuştur. Bu bağıntının böylesine kesin bir determinizmini kabul etmeye imkân yoktur. Ancak, mistisizmden de iyice ayrılmış bir anlayıştır artık metafizik anlayış. Mistisizmde eşya ile mistik atmosfer iç içedir, âdeta mistik anlam, eşyayı kavrayan bir hale, bir renktir. Halbuki, metafizik perspektifte, artık yavaş yavaş bağımsız iki âlem vardır. Bunlardan biri görünen fizik âlem, öbürüyse metafizik âlem. Ve bu ikisi arasında Auguste Comte'un farzettiği cinsten veya daha doğrusu metafizik inançlılarda varsaydığı cinsten bir sebep–netice (causalite) bağı olmasa da, yine de bir bağıntı yok değildir. Bu bağıntı çok kez müphemdir, kimi kez sıkı, kimi kez gevşektir. Fakat, her hâl ve kârda böyle bir bağıntı vardır. Bu metafizik mizaç kavrayışındaki metafizik âlem, dinin önerdiği öteki dünya ile çakıştığı an, yani metafizik mizaçlı insan, bütün evreni idare eden bir Yaratıcı (Allah) ve buradaki davranışlarımızın mutlak karşılıklarını göreceğimiz öteki bir dünya inancına ulaştığı an, dindar insanla arasındaki fark kalkmış ve kapanmış olacaktır.

Bizim üzerinde durmak istediğimiz "metafizik gerilim" kavramı ise bu türlü insan psikolojisinin yapı farklarından gelen ve statik durumu tesbit eden,

dolayısıyla ancak psikoloji ve felsefe tartışmaları içinde kalması gereken bir mizaç problemi değil, çağımıza has, kitleleri harekete getiren veya idare eden gerilimlerin, tarihî-içtimaî dinamiklerden Ortadoğu insanının kurtuluş umudunu sağlamaya en elverişli, bu insanı en çok ayakta tutmaya yarayışlı, sağlam, aktif, araştırıcı, peşin hükümlerden arıtıcı, şuurlu ve sürekli bir oluş vakıasıdır. Mistik mizaç veya metafizik mizaç karakterleri, peşin hükümlerden mutlaka arınma garantisini getiren bir özellik taşımazlar. İster gerçek, ister yanlış, peşin hüküm, bu mizaçlara, bu mizaçların tersi veya gayri olan mizaçlara sokulabildiği gibi sokulabilir. Peşin hükmün mutlaka yanlış veya mutlaka doğru olması gerekmediği gibi, bu mizaçları taşıyan insanların da mutlaka doğru veya mutlaka yanlış bir saplantı içinde oldukları söylenemez. Fakat aşağı yukarı kesinlikle söylenecek bir şey varsa, ister doğru, ister yanlış olsun bir peşin hüküm bu mizaçlara kolaylıkla yerleşebilir. Ve bundan da daha gerçek ve önemli bir nokta da, ister kolay, ister geç yerleşsin bu peşin hüküm, bu mizaçları rahatsız etmez ve bu peşin hükümlerden kopmaları da kolay olmaz. Bir mistik, eşyanın gerisinde heyûlâlar, bir pınarda periler görebilir, karşısına çıkacak bir insanın şu veya bu karakterdeki göze görünmez bir düosunu da beraberinde getirdiğine inanabilir. Bir metafizik inançlı kişi de büyülerle, fallarla, sebepli sebepsiz uğurluluklar veya uğursuzluklar icat etmekle hayat akışını bir takım faydasız yankılarla doldurabilir. Peşin hükümler selinin rastlantıları bu mizaçlara şu veya bu yorum rengini veya yaşayış serüveni-

ni getirebilir. Peşin hükmün etkisine girme bakımından materyalist veya tabiata inanan pozitivist de bu mizaçlardan farklı bir karakterde değildir. Yeter ki, telkin metodunu, ustaca ve muhatabını aşacak bir kudretle, determinizm kuralına uygulama becerikliliği gösterilsin. Çağımızda reklâm ve propaganda, bu birbirine zıt gibi görünen mizaç ve karakterleri etki alanına almanın bin bir yolunu bulmuştur. Propaganda ve reklâm tekniği öylesine incelmiştir ki, bir marksist, bir mistik, bir metafizik karakterli insan da şu veya bu kanalla istenilen peşin hükmün, daha doğrusu önerilen peşin davranışın etki alanına sokulmaktadırlar. Çağımızda hele kitleler, şu veya bu teknik ve strateji farkıyla, telkin veya taktik inceliğiyle, marksist, faşist, demokratik perspektiflerin tasarımlarına göre yönlendirilebilmektedirler.

Şunu belirtmeliyim ki, peşin hüküm, her zaman için kötü ve yanlıştır demek istemiyorum. Belki bir düzen kurulduktan sonra o düzenin yaşaması için bir dereceye kadar peşin hüküm saltanatıyla kitleleri ayakta tutma zorunluluğunun belirdiğini tesbit eden sosyolojik kuralı da unutmuyorum. Ama bir ülke, bir toplum veya bir insan, şu veya bu etkiyle belli bir çıkmaza saplanmış ve bundan da kurtulmak dileğini henüz büsbütün yitirmemişse, kendini çevreleyen peşin hükümlerden kurtulma ve saldırısına uğradığı düşünceleri ayıklama çabasını göstermek zorundadır demek istiyorum.

İşte insanın bu çabayı gösterebilmesi için bir metafizik gerilim içinde olması şarttır diyorum. İsterse o insan hiç de metafizik mizaçta olmasın..

Bir insan metafizik mizaçta olmadan da metafizik gerilimin heyecan dalgasıyla içine batırıldığı değişimden sıyrılmak için dinamik ve aktif bir atitüd kazanabilir.

Peygamberlerin ve velilerin çeşitli mizaç ve karakterdeki insanları böyle bir gerilim çizgisinde hakikatı araştırmaya, içinde bulunduğu peşin hükümlerden sıyrılmayla veya yeni hakikatı benimsemeye hazır ve elverişli bir hale getirdiklerini tarihin tanıklığıyla biliyoruz.

Sözümüz, daha çok önderler veya toplumlara yeni bir anlam getirecek kadrolar içindir. Çünkü, kitleler ancak bu kişilerin açtığı yeni gerilim çizgisi içinde bir anda perspektif değiştirmeye eğilimlidirler.

Ortadoğu'nun, İslâm Dünyası'nın, asyalı ve afrikalıların birkaç yüz yıldır içine itildikleri peşin hükümler tufanının, batılılaşma adı altında toplanan bu sürecin bu ülke insanlarının soysuzlaşmasından başka bir şey getirmediğini yavaş yavaş da olsa sezmekteyiz. Bu batılılaşma deneyinin iflâs ve yenilgiyle bittiğini sezen bazı güçlerin onun yerine şimdi de bir başka peşin hükümler tablosunu, fonunu, marksizmi yerleştirmeğe çalıştığını görüyoruz. İçinde bulunduğumuz çatışmaların anlamı da bundan başkası değildir.

Ortadoğu'nun, müslümanların, asyalı ve afrikalıların, her şeyden önce, ister kapitalist dünyadan gelsin, ister komünist dünyadan gelsin, peşin hükümleri hemeninden benimseme karakterinden sıy-

rılmaları, bu peşin hükümlerin ağına düşmemek için de sürekli olarak aydınların metafizik bir gerilim içinde bulunmaları, sürekli olarak kritik etmeleri, bu kritiklerini de gelen sistemlerin kurallarının ve atmosferlerinin dışına çıkarıcı bir metafizik atılımla yapmaları, hakikatı araştırmayı bir aşk halinde benimsemeleri, gerçeği bulma yolundaki hiçbir çabayı boş kabul etmemeleri, bu yolda harcanacak zamanın kaybedilmiş bir zaman olduğu sanısına kapılmamaları, durmadan, olanın daha ötesini, yenisini, tazesini, gerçeğini bulma atılımlarından yorulmamaları, her bulunanı aşmaya çalışmaları, hakikate ermeyi en üstün değer bilmeleri, bu heyecan gerilimlerini de hiç gevşetmemeleri, boş eylemlerle boşanarak tatmin olmamaları, aldatıcı deşarj yollarından kaçınmaları, birikmiş enerjilerini ancak peşin hükümlerin ayıklanması yolunda sarfetme huyunu kazanmaları gerektir. Ah, ne kadar da çok ayıklanacak peşin hükümler vardır! Bize peşin hüküm kaynağının hep Doğu olduğu öğretilmiştir. İşte belki de en zalim peşin hüküm budur. Asıl peşin hükümler sağnağının kaynağı Batı'dır. İşte bu sağnak altında olduğumuzdandır ki bu kadar şaşkın ve apışmış bir durumdayız.

Batı, materyalist ve pozitivist karakterine rağmen 17. milâdî yüzyıldan bu yana Asya, Afrika ve Güney Amerika'da hep âdeta metafizik bir gerilim içindeymişcesine, âdeta bir meçhulün fethine çıkmışcasına, hürriyeti ve araştırmayı kutsallaştırmışcasına, zaferlerini ebedîlik adına anıtlaştırıyormuşcasına çalışarak bu ülkeleri köleleştirdi. O, başarısını

bu metafizik gerilim içerisinde olmasına borçlu. Yoksa Batı'nın emperyalizm yolunda harcadığı emeği sırf akıl ve faydayla açıklamaya imkân yoktur. Ve o, bu gerilimden uzaklaşmaya başladığı andan itibaren de bu egemenliğini yitirmeye başladı.

Komünistler, marksist doktrinin bütün materyalist iddialarına rağmen bugün bir mit havasının sağladığı metafizik gerilimle dünyadaki başarılarını sürdürüyorlar. Öldürdükleri insanlar veya kendilerinden öldürülenler, âdeta bu gerilimin kaçınılmaz süreci olan âyinin istediği kurban ödevini görüyor. Akan kan, uğrunda öldükleri sembolik mit putunun iştihasını kabartıyor. Kapitalizmin olsun, komünizmin olsun avladığı insanları, dar bir mantık çemberinde, sıkı bir diyalektik veya düşünce cenderesinde sıkılıp boğulurken kendileri esas teori ve doktrine zıt da olsa, mitlerden kahramanlıklardan, eski metafizik kaynaklı gerilimlerden sağladıkları bir hava içerisinde ilerletiyorlar öncülerini.

Termopil geçidinde can vererek Pers akınının durmasına yol açan, parmakla sayılacak kadar az kişi, bu gerilimle yurtlarını kurtarmanın ilk dönülmez adımını attılar. Romalılar, bu gerilimle dünyayı fethettiler. Genç İskender'i Hindistan'a sürükleyen heyecanın sadece altın ve baharat hırsı ve kokusu olduğunu iddia etmeğe imkân var mıdır? Napolyon'la Hitler'i ve askerlerini ancak bu heyecan ve gerilim, insan takatını aşan savaşlara sürükledi. Bu heyecan, ister yanlış, ister doğru yolda olsun, mutlaka fevkalâde bir şey yapmanın ilk gerek şartıdır.

İslâm, insanlığa, hakikat, erdem, barış ve kurtu-

luş yolunu getirmiştir. Metafizik bir tablosu da vardır, fizik tabloda insanın yerini tâyin ettiği kadar öteki dünyadaki yerini de belirtmiştir. Böylesine metafizik bir dünya inancını da taşıdığı halde müslümanların son çağlardaki tutumları âdeta metafizik gerilimlerden uzaklaşma biçiminde donduğu için yenilgilerden yenilgilere, alçalışlardan alçalışlara düştük...

Hazreti İbrahim ateşin üstünde bu gerilimle dimdik durdu ve ateşin yakıcılık gerilimini aşan bu ateş daha baskın çıktı. Tek başına Mısır'a gitti ve orayı da hak dininin ilerde olsun fethedeceği bir ülke olarak gördü. Ta çöllerin en derin noktalarına gitti ve orada hakikatın sembolü olacak taşı dikti. Oğlunu Allah'ın buyruğuna uyarak kurban edişte en ufak tereddüt etmedi. Biliyordu ki, mucize gerilimi onun içinde en doğru yolu göstermekte; ve peşin hükümlerin hiçbir faydası yoktur bu makamda. Hazreti Musa aynı duygunun ve eşyanın ötesine hükmetme iradesinin yardımıyla, tek kişi olarak, tanrılaştırılmış Firavun'un ve anıtlaşmış Mısır Uygarlığı'nın karşısına çıktı. Bu inanç gerilimi asâyı ejderha yaptı, denizi yardı. Hazreti İsa, koca Roma İmparatorluğu'nun karşısına en yumuşak muştusunu, bu ötelere ve akılla kavranmaz zaferlere ulaştırıcı yüce heyecan gerilimiyle çıkardı ve o imparatorluğu, çeliklikten çıkarıp balmumu gibi müminlerinin elinde erir hale getirdi. Ve en büyük Peygamber, Bedir'de, daha önce Mekke'de bütün bir sapıtmış insanlığın karşısına bu inançla, bu heyecanla, eşyanın basit kanunlarını aşan ve aklın dar hudutlarını sarsan güvenle çıktı.

Onun inancı, "attığını kendisinin atmadığıydı". Onu kendisi değil Allah'tı atan. Nitekim, Allah'ın, Mekke'den fırlattığı ok, bir yandan Cebelitarık'a hatta çağımızda Amerika'ya, bir yandan da Cava'ya kadar ulaştı.

Hızır'ın bir ufak ledünnî hikmet dersiyle sırrından demetler saçtığı bu gerilim, bugün için müslümanın muhtaç olduğu ilk ve zarûrî tohumdur. Ve bu tohum ne ağaçlar yetiştirecektir, ne çiçekler açacaktır.

Aklın ve tedbirin terki değil metafizik gerilim. Aklı aşan kudretin ürperişiyle dolu olmak ve onun getireceği zaferin sevincini dünyaya değişmemektir.

## KÜL VE ATEŞ

Ortadoğu, İslâm Dünyası'nın, her şeyden önce kendisini, sonra bütün geri kalan müslümanları, hatta mümkünse mazlum bütün halkları ve kapitalizmle komünizmin pençesinde kıvranan tüm insanlığı kurtarması için yeni bir atılım yapması gerektiğinde hiç kimsenin tereddüdü olmamalıdır, olmasa gerektir bu ülkelerin aydınlarının. Batı, kapitalist çehresiyle artık insanlığı kurtarıcı olmak özelliğinden iyice uzaklaşmıştır. O kadar uzaklaşmıştır ki, değil Asya, Afrika ve öbür ezilen halklar, bizzat avrupalılar bile onun kurtarıcılık özelliğine artık inanmadıklarını şu veya bu şekilde ifade etmektedirler. Komünizmin ise gözünü insanın kurtuluşu değil, sadece kapitalizmden boşalacak zulûm tahtına oturma ihtirası bürümüştür. Kapitalizmle komünizmin verdiği savaş, açıkça eski taht kavgalarının şahıslar planında cereyan eden şeklinin ideolojiler ve devletler arası savaş biçimine bürünmesinden başka bir görünüş arzet-

memektedir. Bu sadece bir görünüşten de ibaret değildir. Bu savaşın özünde de aynı kavga vardır. Bugün ne kapitalist dünyanın, ne de komünist âlemin nüfuz alanına girmiş ülkeler halinden memnundur. Her iki tarafta da ezilişler, yıkıntılar, çöküntüler, birbirinden farklı karakterlerde de olsa baskılar ve yaşama umudunun kararması gerçekleriyle karşılaşma bir realitedir. Bunlar birer uygarlık gibi ülkelere girmemektedirler. Ne yunan, ne islâm uygarlığının bir ülkeye girişinde yaptığı köklü değişiklik gibi yeni bir hayat tarzı, yaşama şavkı verebilecek bir güçleri vardır. Tam tersine Batı'nın ve komünizmin girdiği yerde hayat arzusu, yaşama sevinci yazın kuruyan bir kaynak gibi son suyunu da tüketmektedir. Halbuki, bu ideoloji ve devletlerin girmelerinin veya girebilmelerinin asıl sebebi de girdikleri ülkelerde daha önce başlayan umutsuzluğun sağladığı boş bulunma fırsatıdır. Evet, umutsuzluk, aşksızlık, hayat isteksizliği, bu ideolojiler veya devletler daha o ülkelere girmeden vardır. Rusya veya Amerika'nın, girdiği ülkelere umutsuzluğu ilk defa olarak götürdükleri iddia edilemez. Daha onlar girmeden o ülkelerde o umutsuzluk vardır. Ama ne var ki, bu ideoloji veya devletler, o ülkelere, öbür şartlar bir yana bırakılırsa, biraz da bu umutsuzluk yüzünden girebilmektedirler. Zaten hayat iştihası yerinde, kendine güvenini yitirmemiş ülkelere bu devlet veya ideolojilerin girmesi kolay olmuyor. Ama asıl paradoks bu girişten sonra kendini göstermektedir. Ülkedeki umutsuzluğu gidermek, daha iyi bir hayat tarzı ve ilerleme aşkı götürmek iddiasıyla giren bu devlet ve-

ya ideolojilerin o umutsuzluk veya şevksizliği azaltmaları gerekirken artırdıkları, bu sefer girdikleri ülkeyi umutsuzluktan âdeta boğar hale getirdiklerini tesbit etmek güç değildir. Bundan ötesi, sadece propagandadır. Propagandanın avı olmaya elverişli ortamları sağlamak da bu saldırgan ve sömürgen devlet ve ideolojiler için, ellerindeki teknik imkân ve monopoller de düşünülünce pek zor olmamaktadır. Ama gerçek değişmemekte, dünyanın her yanında çığlıklar, kurtuluş umudunun feryatları yükselmekten geri kalmamaktadır.

Bu gerçek göz önüne alınınca, müslüman Ortadoğu ülkeleri için kurtuluş, ne Amerika'nın hürriyet ve kalkınma vaadinde, ne de Rusya'nın ezilmeden kurtarma iddiasındadır. Zaten bu iddialar şöyle bir parça sağduyu ile ele alınınca iler tutar tarafları olmayan iddialardır. Batı dünyası bize nasıl özgürlük verecektir ki, o özgürlüğü elimizden alan onlardır. Özgürlük verilen bir nesne değildir, içimizdeki şahsiyet duygusunun tabiî olarak gelişiminin yemişidir. Ama kapitalist Batı girdiği yerde o ülkenin şahsiyet olma kaynaklarını kurutmayı ilk iş bilmiştir. Hâlâ batılılaşmanın birinci şartı olarak bu zavallı ülkelerin kalan son şahsiyet kırıntılarından da arınmasından başka bir öğütte bulunmamaktadırlar. Batı insanı için olan özgürlük şartları ile doğu insanı için olan özgürlük şartları birbirinden çok farklıdır. Özgürlük duygusu, ülkelerin kendi kültür anlayışlarına sıkı sıkıya yapışıktır. Kendi tarihinin gelişme doğrultusundan zorla veya ayartılarak saptırılmış ülkelerin özgür olmalarına imkân yoktur. Bilim alanında öz-

gürlük, tabiata özgürce yönelme, tarihi özgürce irdeleme, kurulan sun'i üniversiteler, bir nevi monte üniversiteler çerçevesinde olamaz. Batı tarafından geri kalmış, az gelişmiş gibi yaftalarla aşağılık duygusuna mahkûm edilmiş ülkelerin aydınları her düşünmeye başladığında önünde bir batı otoritesinin ezici gölgesini görmektedir. Doğulu, müslüman, asyalı veya afrikalı aydınlar ne özgürce inanabilmekte, ne özgürce duyabilmekte, ne de özgürce düşünebilmektedirler. Gerçek ilmin ve tabiata bakışın, hayat şevkinin bulunmadığı yerde özgürlük de yoktur. Bu duygu, inanç ve düşünce melekelerinin de gelişmesi, yeni toprağa inmiş bir insan gibi işe başlamak mümkün olmadığına göre, olsa olsa geçmişteki o ülkenin hür ve orijinal dehalarının gelecek zaman için açık bıraktıkları kapıdan girerek dünyaya yeniden bakmakla mümkün olabilecektir. Buna da Batı'nın kurduğu fikir hegemonyası engel olmaktadır. Marksizmin işlevi bakımından da durum değişmemektedir. Marksizm de özgür düşünce, inanç ve duyguların doğmasını engelleyen ayrı bir doğmatik doktrindir. Günümüzde aydın, ister batılılaşmış olsun, ister marksist olsun, belli doğmaların dışında düşünememektedir. Bu doğmalar ise onun gerek tabiata, gerek tarihe, gerek insana özgürce eğilmesini ve bu eğilişlerden yeni bir hayat aşk ve şevkini devşirmesini engellemektedir.

Burjuva bilim anlayışı veya burjuva sanatı olduğu kadar marksçı bilim anlayışı ve sanat görüşü, bu ülkelerin gerçeklerine, hür düşünme ve doğurmalarına engel olmaktadır. Sorunun en pratik şekilde or-

taya konması şu biçimi alacaktır: Neden bugün bir İmam-ı Gazali, bir Muhyiddin-i Arabî çapında bir düşünür, bilgin ve dehadan Arap topraklarında eser yoktur? Neden Mevlânâ, bir Fuzûlî, bir Şeyh Gâlib, bir Nef'î, bir Bâkî çapında olmasa bile onun eteklerine ulaşmış bir şair, bir ruh eğiticisi türk ülkesinde boy göstermemektedir? Hâfız'ın, Sâdî'nin, Attar'ın ülkesi İran'daki bu ölüm sessizliğinin sabebi nedir? Bir İmam-ı Rabbâni yetiştirmiş bir Hindistan, neden bugün en çorak bir ruh iklimi halindedir? Hatta son büyüklük hayâlleri gibi görünüp çekilen İkbal'ler, Yahya Kemal'ler ayarında veya onlara yakın düşünür ve şairlerin nesli neden kesilmiştir?

Yanlış anlaşılmalara ve aldatıcı demagojilere meydan vermemek için hemen belirtelim ki, biz bu saydığımız eşsiz büyüklerin taklitlerinin veya tıpkısı olmaya çalışanların neden gelmediğini sormuyoruz. Sorumuzun anlamı neden böylesine büyük zekâlar yetiştirmiş ülkelerin birdenbire kısırlığa düştüğü ve onlardan farklı da olsa onlar gibi yüzyılların çehresine derin izler bırakacak dehaların gelmediği.

Bunun göze çarpan ilk ve en yakın sebebi, şüphesiz Batı uygarlığının tesirine girişimiz ve onun doğurduğu fikir, inanç ve duygu köleliğidir. Marksizm de, Batı'ya karşı çıkar görünmesine rağmen batılı bir doktrindir ve bizim için aynı öldürücü, kurutucu, kısırlaştırıcı sam yeli etkisini yapacaktır. Çünkü marksizm özgür düşünce, inanç ve duyuş getiren bir atılım ve akım olmadığı gibi kendimize dönmemize iyice set çekerek ancak marksistçe düşünme, marksistçe inanma ve marksistçe duymayı önermektedir.

Yüzyıllarca öbür düşünürlerin etkisinde kalmış bir batılı için marksizm yeni bir imkân olabilir. Ama bir müslüman, bir afrikalı, bir asyalı için marksizmle öbür batı doktrinleri arasında özgür düşünceyi geliştirme, hatta söndürme ve boğma bakımından bir fark yoktur. O halde marksizm ve öbür doktrinler arasındaki alternatif dahi ancak sahte bir özgürlük görünümü verecektir. Bu alternatifler ancak batılı için bir alternatiftir. Asyalı, afrikalı ve müslümanlar için bunlar, birbirinden bir kıl farkı olan batılı doktrinlerdir ve kendisine vereceği bir aşk, şevk söz konusu değildir.

Kalkınma iddiasına gelince, bu da en aldatıcı ve göz boyayıcı bir iddiadan başka bir şey değildir. Kalkınma da monte bir ekonomi ile değil, özgür düşünce ve doğurganlıkla, gerçek bilim doğurganlığıyla, tabiattan yararlanma aşkıyla gerçekleşebilecek bir tarihî-sosyolojik vakıadır. Bunun dışındaki tesisler göstermelik bir kalkınmanın maddî tezahürleri olmaktan ileri geçmez. Bir ülkede bir takım fabrikalar kurulması, yüksek fırınlar inşası değil, bu kuruluş ve inşaların o ülkenin dehasından çıkmasıdır gerçek kalkınma. Demirperde gerisinde rusların kurdukları veya kurdurdukları sanayi, doğrudan doğruya rus ekonomisinin bir uzantısından başka bir şey olmadığı gibi, Amerikan veya Avrupa pazarlarının gölgesinde geliştirilen sanayi ve ekonomiler de Batı ekonomisi ve sanayinin bir uzantısından başka bir şey değildir. Bir ülkede gerçek ekonomik veya teknik kalkınma bilim zihniyetinin doğmasıyla başlar. Bu zihniyet de, bir batılı veya marksist olmayan ülke

için kendi bilim dehasının harekete geçirilmesiyle gelişir. Bunun için de, her şeyden önce batıcı veya marksist zihnin özgür düşünmeyi engelleyen baskılarının kırılması gerekir. Batı ve marksist dünyanın kendi uygarlığımız açısından tam bir kritiğini yapabileceğimiz bir kafa selâmetine ve kritik gücüne erişmemiz böyle bir gelişme için şarttır. Anlaşılmaktadır ki, Batı, hürriyet ve kalkınma getirmediği gibi, bu kalkınma ve hürriyetin başlangıç kaynağı olacak yerli kültürü de kurutmaktadır. Marksizm de insanları bir ezilmeden kurtarmak şöyle dursun, bir ezilmeden daha beter bir ezilmeye, köleleşmeye götürmektedir. Bu yabancı ideolojiler, insanları kendi ülkelerine, kendi halklarına, kendi kültürlerine, kendi gelenek ve ahlâklarına, kendi hayat tarzlarına yabancı ve düşman yapmaktadırlar. Bu ideolojilerin doğurduğu sözde aydınlar tabakası, düşmanın yapabileceğinden daha fazla bir kötülüğü bilmeyerek, istemeyerek de olsa kendi ülkelerine yapmaktadırlar.

Artık müslüman ülkeler için yabancı medeniyetlerden ve ideolojilerden bir kurtuluş umudu olmadığı, gören gözler ve işiten kulaklarca açık ve seçik bir şekilde anlaşılmıştır. Kurtuluşun yolu, kendindedir ey ortadoğulu, ey müslüman. Metod da, her şeyden önce bu gerçeği kabul etmen, ondan sonra da, kendine dönmedir. Bir yandan kendi geçmişinde kalıp da tozlu yapraklar arasında hâlâ hayatiyetini korumaya devam eden eserlerden ilham almaya, onları gün ışığına kavuşturmaya çalışırken, öbür yandan niçin bugünkü duruma düştüğünü en objektif bir şekilde

araştırmak ve gerçek sebepleri bulmak zorundasın. Bir yandan da Batı'yı ve marksizmi didik didik ederek amansız kritiğini yapacak, neden kendine yaramadığını kesinlikle anlayacaksın. Bu yanlış ve düşman dünyaların deneylerinden de faydalanabilecek bir şeyler gözüne çarparsa ondan da faydalanmaktan kaçınmıyacaksın.

Yüzyıllarca yaşamış ve hâlâ yaşamakta olan dehalara müracaat edeceksin. İlim zihniyetini, hakikatı araştırmayı yeni baştan İmam-ı Gazalî'den başlatacaksın. İlim binanı yeniden inşa ederken temel taş olarak onu oturtacaksın.

Allah'a imanını tazelerken Muhyiddin-i Arabî'den aşk, ilâhî aşk dersini alacaksın. Mevlânâ'dan gönül saflaştırmanın ne büyük doğurucu ve verimli bir kaynak olduğunu öğrenecek ve müslümanların birbirini nasıl ilâhî bir sevgi içinde destekliyeceklerini kavrayacaksın. Gece gündüz hocaların onlar olacak. Rüyanda bile onları göreceksin. Sanat eserinin ne demek olduğunu anlamak için Hâfız'a, Fuzûlî'ye döneceksin. Onların şiirlerindeki eskimezliğin ve aşılmazlığın sırrını arayacaksın. Mükemmel müslüman olmanın şuur ve bilgisi, aşk ve tedbirini İmam-ı Rabbânî yolundan giderek bileceksin. Yalnız bu saydığım büyük yol göstericiler midir islâm uygarlığının dorukları? Şüphesiz her alanda daha nice doruklar var. İmam-ı Âzam, İmam-ı Şafiî, İmam-ı Mâlik, İmam-ı Hanbel, binlerce tarikat ve fıkıh büyüğü, tasavvuf erleri, şiir üstadları, ilim kaynakları var. İşte bu geçmişte kalan ve her ne sebeple olursa olsun külle örtülmüş bulunan medeniyetinin mânevî ve

maddî yapısını yeryüzünü çıkaracaksın. Onda yaşayan ne varsa pırıl pırıl yapıp şahsiyetine katacaksın. Kur'an, yolunu şaşırmaman için kılavuzun ve sürekli olarak yolunu aydınlatan ışığındır. Peygamberler, sahabiler senin ideal örneklerindir. Bu zengin ve engin geçmişi, şimdiki zaman haline getireceksin, iman ve takva duygusunu her an yaşayan, erdemle, aşkla ve umutla dolu bir müslüman olacaksın. Sonra Batı ve marksizmle savaşa başlayacaksın. Bir yandan da evrene ve tabiata bu aşkla ve şevkle yeniden hâkim olmanın yollarını arayacak, maddî kalkınmanı da yapacaksın. Namazın, orucun, zekâtın, haccın, erdemin, takvan, sosyal yapın, dünya ve fizikötesi anlayışın, ölümü karşılayışın, Batı'yı ve marksizmi eleştirişin, mazlum halklara umut ve hakikat taşıyıcılığın ile, batılılardan da marksistlerden de ayrı bir uygarlığın sahibi olduğunu göstereceksin. O zaman sen kurtulacaksın. Hatta sadece kurtulmakla kalmayacak, insanlığı da kurtaracaksın, müslüman.

## DİNLE, İSTANBUL!

Medeniyetler başşehriydin, dünyanın başşehriydin. Şimdi ne oldun? Bir uçtan bir uca işportacı pazarı. Çingene panayırına döndün İstanbul!

Seni haramiler mağarasına çevirdiler.

Nasıl değiştirdiler seni? Nasıl değiştin? Nasıl kaybettin kendini?

Ve ne gün kapalı kapıların açılacak?

Kararmış güneşin ışıklanarak,

Kendine geleceksin?

Seni hangi kahraman, hangi doğu kartalı pençesinin içine alacak?

Kartal, pençesinde seni ezercesine sıkacak da öyle mi kendine geleceksin?

Yoksa ipekten yumuşak, rahmânî âhenklerde melek kalbi gibi saf gönüllerin, ermiş gönüllerinin aynasında yıkanarak mı?

Kartal pençesine mi,

Ermiş gönlüne mi gebesin?

Bir pençeyi, bir gönüllü mü beklemektesin?

Tarihî hakların kaybolmuş. Sense bu unutulmaz kaybı hiç hatırlamaz bir görünüştesin.

Başşehirler, kıtalar efendisi idin. Şimdi adın sanın anılmıyor ajanslarda bile. Bir parya-kent, bir şehirler proletaryası mı oldun?

Moskova bir köyün bile olamazken, Washington'a bir banliyönü bile değiştirmezken, şimdi adın sanın anılmaz oldu büyük şehirler arasında. Kim kıydı sana böyle, kimler bu hale getirdi? Sen sesini çıkaramaz oldun, niçin?

Bir cihan harbi daha geçti felâketinin üstünden. Bir cihan harbi daha geçmek üzere nerdeyse. Sen hâlâ Birinci Cihan Harbi'nin dehşetinden kendini kurtarmış değilsin.

Afrika uyandı, sen uyanmadın.

Asya öfkeyle yerinden doğruldu. Sen hâlâ kımıldamaz bir şekilde yerinde ve sanki komadasın.

Ne şiddetli şokmuş, o seni böylesine hiçbir şeyi anlamaz gözlerle çevrene baktırtan.

Bir bahar günü, Topkapı Sarayı'nın, Ayasofya'nın bahçesinde gezerken, tatlı bir güneş ışığı altında binlerce entelektüelinin âhenkler içinde bir o yana, bir bu yana gederek sohbet ettiğini hayâl etmişimdir kaç kere. Onlar neler neler konuşmazlar. Asya'nın, Afrika'nın, hatta Avrupa'nın problemlerini mi çözmezler? İnsanın problemlerini mi çözmezler? Çağın kuşkusunu, pusunu mu dağıtmazlar? Ki geçmiş zamanda bu bir gerçekti. Bizans'ın bilginleri dolaşma-

dı mı Ayasofya Bahçesinde? Osmanlı aydınları, şairleri, tarihçileri, mimarları, büyük musikişinasları, bilginleri, pirler ve kahramanları, yılları, hatta çağları avucunda çeviren, ülkeleri parmağıyla yerinden oynatan vezirleri dolaşmadı mı Topkapı Sarayı bahçelerinde, iç avlularında?

Fakat şimdi nerdedir o bilginlerin, aydınların, şairlerin, devlet adamların, ey çağların armağanı, taç–şehir koca İstanbul?

Kulağın hangi sestedir?

Sulardan gelecek dalga seslerine mi, karadan gelen tatlı rüzgâr uğuldayışlarına mı verdin kendini?

Güneşin doğuşundan ne umuyorsun da gene sisli dilber sabahlara çıkıyorsun?

Ve kıpkızıl bir bomba gibi batan güneşlerle birlikte neler devrediyorsun geceye?

Kimi akşamları güneş battığında akşam namazından sonra, açık Marmara'nın temiz aynasına bakan Lâleli Camii'nin o geniş sahanlığında durur ve yavaş yavaş geceye gömülürken düşünürüm; hayalimdeki İstanbul'un aydınları, doğunun paha biçilmez aydınları, yönetici, bilgin, asker, ne olursa olsun İstanbul'un düşünen kafaları, akşam namazından sonra burada bir beş dakika sohbet eder, ayaküstün konuşurlar, denize karşı gezinirler, konuşurlar, parmaklarıyla havaya ışıklı kavisler çizerler; onların bu beş dakikalık konuşmalarında bile bir çağ aydınlanır. Ya onların yirmi dört saati? Adalet saçılır dört bir yana; zulüm, bin çekilik adalet sütununun altında ezilir. İnanç ışık, inkâr parçalanan gece olur. Erdem bir şafak gibi ağar ülkeler ve insanlar üstüne.

Ama nerede o aydınlık namazlara bir ananın memesine yapışan çocuk gibi sarılmış aydınların?

İşte bütün bunları düşünürüm ve orada tek başıma, –hayır hayır ne yazık ki tek başıma değil, iki tane de musalla taşı var orada– gecede eriyerek kalakalırım.

Ve sen görünmezsin İstanbul. Ve sen ortalıkta yoksun. Nerdesin? Hilton roof-barında kızartılmış bir balık gibi çiğnenip yutuldun mu? Yoksa Çiçek Pasajı'nda yeteneksiz sosyalist dudaklara değer değmez bir votka bardağında tuz gibi eridin mi?

Yoksa Beyazıt kahvelerinde masadan masaya uzayan tartışmalar içinde alı al, moru mor kıvranıp durmakta mısın?

Yoksa istimlâke uğrayan bir arsanın inşaatında beynine taş balyozlar mı inmekte?

Yoksa yavaş yavaş, kırılarak, parçalanarak, ufalanarak, deşilerek, yırtılarak, kazılarak, oyularak müzelere mi taşınmaktasın? Ve bu taşınman bittiği gün ansızın boynuna bir yafta mı asılacak: ÖLÜ. Yoksa bu yafta çoktan asıldı da bizim haberimiz mi yok?

Yoksa ey kutlu İstanbul, bir yatırın türbesinin eşiğinde bir kurban gibi boynunu uzatmış mukadder saatin çalmasını mı bekliyorsun? O ermişin sabrına eş bir sabırla bir derviş gibi türbe eşiklerinde misin? Sessizliğin bir dua sessizliği mi? Eğer böyleyse beni affet, bütün bu söylediklerimi affet!

SON

# İÇİNDEKİLER


7 Kaymayagörsün Ayağı Bir Toplumun...
14 İnsanın Çevresinde Dönen Bir Çağ
25 Hakikat ve Serap
32 Diriliş İlhamı
50 Toplumun Özü
59 Kavrayan Duyguyu Onaran
70 Yenileniş ve Din
76 Kurtuluş Çağı
88 Metafizik Gerilim Şartı
99 Kül ve Ateş
108 Dinle, İstanbul!